

AUGUSTIN MERTA – REFLEXE ŽIVOTA A DÍLA PŘI PŘÍLEŽITOSTI JEHO 90. NAROZENIN



Ing. Augustin Merta, CSc., se 30. listopadu 2004 dožívá 90 let. Redakce časopisu Národní knihovna připravila k tomuto významnému jubileu soubor materiálů, který se skládá z profesního medailonu A. Merty, osobních textů oslovených odborníků, bibliografie Mertových prací a komentované antologie Mertových textů. Věříme, že tato vý-

roční sbírka nejen vhodným způsobem připomene dílo a osobnost Augustina Merty, ale zároveň i podnítl zájem o podstatně systematictější a hlubší zhodnocení Mertova významu pro českou informační vědu a knihovnictví.

Poznámka:

Pro usnadnění dalšího studia Mertova díla byly všechny texty tohoto souboru materiálů v maximální možné míře provázány s bibliografií, a to prostřednictvím pořadových čísel položek bibliografie, které jsou v textech uvedeny v hranatých závorkách.

Obsah

AUGUSTIN MERTA – ŽIVOT A DÍLO

Význam a přínosy Augustina Merty pro českou informační vědu a knihovnictví

Základní životopisná data Augustina Merty

AUGUSTIN MERTA OČIMA PŘÁTEL, KOLEGŮ, ŽÁKŮ

Ing. Augustin Merta, CSc., doyen české informační vědy (Ladislav Kofnovec)

Setkávání s Augustinem Mertou (Jiří Cejpek)

Ing. Augustin Merta, CSc. – zakladatel, inspirátor, rádce, přítel (Marie Königová)

Trvalejší než kov – k devadesátinám Ing. Augustina Merty, CSc. (Jiří Kábrt)

Augustin Merta – osobnost a vize (Rudolf Vlasák)

Dobrodružství informační vědy prostřednictvím díla a osobnosti Augustina Merty (Richard Papík)

Augustin Merta pohledem nejmladší generace (Linda Skolková)

BIBLIOGRAFIE AUGUSTINA MERTY

Úvod

Komentář k bibliografii

Bibliografie

A. *Informační věda (sociální informatika)*

B. *Informační vzdělávání*

C. *Uživatelské potřeby*

D. *Vědecké, technické a ekonomické informace, informační systémy*

E. *Vyhledávání informací, automatizace*

F. *Selektivní jazyky*

G. *Terminologie*

H. *Zprávy z odborných akcí, glosy*

I. *Personálie*

J. *Recenze*

K. *Práce o Augustinu Mertovi*

L. *Recenze prací Augustina Merty*

KOMENTOVANÁ ANTOLOGIE TEXTŮ AUGUSTINA

MERTY

Úvod

Antologie

Úloha oborového informačního střediska a systém VTEI

Teoretické základy informační vědy

Informační pracovník a jeho vzdělávání

Informační technologie jako nezbytný, nikoliv však postačující základ informační činnosti

Poselství

Výbor z recenzí prací Augustina Merty

SEZNAM ZKRATEK

Augustin Merta – život a dílo

Josef Schwarz

Význam a přínosy Augustina Merty pro českou informační vědu a knihovnictví

Ing. Augustin Merta, CSc., patří k nestorům a zakladatelům informační vědy u nás. Jeho hlavní přínos spočívá v konstituování a rozpracování teorie informační vědy, v tehdejší pojetí „sociální informatiky“, které se věnoval v řadě studií a zejména ve své kandidátské práci [6] vydané v roce 1970 pod názvem *Společenské aspekty komunikace odborných informací* [10]. Mertův teoretický zájem o obor však nebyl akademický, pramenil z vlastních praktických zkušeností a poznatků z budování informačních systémů v konkrétních oborech a institucích. A. Merta zpočátku své profesní dráhy, kterou nastoupil v roce 1949, působil v oborech koroze a povrchové ochrany kovů, organizace a řízení strojírenství a zdravotnické techniky jako vedoucí informačních, resp. dokumentačních středisek. Budování a řízení oborových informačních středisek jej přivedlo k otázkám efektivní organizace a struktury informačních procesů a systémů vědeckých a technických informací; tyto problémy později (v letech 1963–1968) řešil v rámci své činnosti v Československé akademii věd (ČSAV), kde mj. pracoval na návrhu optimálního řešení knihovnicko-informační sítě. Přirozeným vyústěním jeho úsilí o bezprostřední praktickou aplikaci nejnovějších teoretických poznatků bylo jeho působení na pozici ředitele úseku výzkumu a racionalizace Ústředí vědeckých technických a ekonomických informací (v letech 1969–1970), které však v době nastupujících normalizačních čistek dobrovolně opustil.

Integrální součástí Mertova profesního působení je také jeho pedagogická činnost, která zásadně ovlivnila několik generací studentů a které se Merta věnoval od roku 1953 nejprve jako externí učitel na katedře knihov-

nictví a vědeckých informací FF UK (dnes Ústav informačních studií a knihovnictví), od roku 1972 pak jako vědecký a pedagogický pracovník této katedry. Své poznatky a zkušenosti sděloval také formou stovek jednotlivých přednášek a školení pro knihovníky a informační pracovníky.

Snaha A. Merty o sledování nejnovějšího vývoje oboru jej přivedla ke spolupráci s mnoha významnými zahraničními teoretiky (např. jedním ze zakladatelů sovětské školy sociální informatiky A. I. Michajlovem) a k aktivní činnosti v řadě orgánů zahraničních institucí, mj. v mezinárodní redakční radě časopisu *Information Processing and Management* (v letech 1963–1992; v letech 1963–1974 vycházel časopis pod názvem *Information Storage and Retrieval*), výboru FID/RI, Poradním sboru UNESCO pro projekt UNISIST, vědecké radě Mezinárodního centra vědeckých a technických informací (MCVTI) v Moskvě (do r. 1973) a dalších.

Odbornou praktickou, vědeckou a pedagogickou činnost A. Merty doprovázela vždy činnost publikační, jejímž výsledkem je téměř 180 monografických i článkových prací publikovaných v českém i zahraničním odborném tisku (blíže viz oddíl *Bibliografie Augustina Merty*).

Základní životopisná data Augustina Merty¹⁾

- 30.11.1914 Narozen v hornické rodině v Radvanicích (dnes součást Ostravy).
- 1932 Maturoval na reálce v Ostravě.
- 1932–1942 Učitelem na jednotřídce v obci Koválovec na západním Slovensku (1932–1935), později (1935–1942) odborným učitelem (předměty matematika, kreslení a tělocvik) na měšťanských školách ve Slezské Ostravě a Radvanicích.
- 1937–1939 Absolvoval vojenskou prezenční službu.
- 1939 Po demobilizaci v březnu 1939 se zapojil do činnosti ostravské skupiny odbojové organizace Obrana národa²⁾, která prováděla zejména zpravodajskou činnost a převáděla vojenské a politické osobnosti do Polska. Po odhalení skupiny se po určitou dobu ukrýval u příbuzných v Přáslavicích na Hané.
- 1942–1944 S manželkou Ludmilou se ilegálně přes rakouské Alpy a Lichtenštejnsko dostal do Švýcarska, kde byli krátce uvězněni v Buchsu. Po intervenci vedoucího Československé kanceláře při Společnosti národů v Ženevě dr. Jaromíra Kopeckého byli oba propuštěni a spolupracovali s kanceláří až do podzimu 1942. Protože se A. Merta hlásil do československé zahraniční armády, byl pověřen ilegálním převodem skupiny osmi vedoucích vojáků československé armády do Marseille. Po německém záboru zbytku Francie ovšem museli pokračovat dále ilegálně přes Pyreneje do Španělska,

kde však byla celá skupina zatčena frankovskou policií a uvězněna v Geroně a Barceloně a později převezena do koncentračního tábora v Miranda de Ebro v Katalánsku. Na jaře 1943 byl tábor rozpuštěn a A. Merta se spolu se skupinou 60 Čechů a Slováků dostal přes Gibraltar konvojem do Velké Británie, kde vstoupil do československé zahraniční armády. Odsud byl přidělen do zpravodajské sekce československého ministerstva zahraničí, měl několik relací v češtině a angličtině v československé sekci BBC. Na jaře 1944 se na vlastní žádost vrátil do československé zahraniční armády.

- 1944–1945 Jako tankista se účastnil invaze do Francie a operace obléhání přístavu Dunkerque³⁾. Byl vyznamenán válečnými medailami Za chrabrost, Za zásluhy, Za členství v Čs. obrněné brigádě ve V. Británii, Junácký kříž. Po válce obdržel Pamětní medaili k 20. výročí osvobození ČSSR (1965), Pamětní medaili k 50. výročí ukončení 2. světové války (1995), Medaili k 55. výročí konce 2. světové války (2000).
- 1945–1948 Po návratu do Československa byl přijat do zpravodajské sekce ministerstva zahraničí, kde pracoval až do února 1948, kdy se jako bývalý voják západní československé zahraniční armády stal jedním z terčů politické perzekuce a byl propuštěn (do roku 1963 byl z tohoto důvodu propuštěn celkem ze čtyř zaměstnání).
- 1945–1949 Studoval Vysokou školu politickou a sociální, kterou ukončil v roce 1949 získáním titulu inženýra.
- 1948–1949 Působil na hotelové škole v budově dnešní Vysoké školy ekonomické jako učitel angličtiny a tělocvik. Z místa byl propuštěn z politických důvodů.
- 1949–1963 Působil v informačních a patentových střediscích v resortech strojírenství a zdravotnictví. Pracoval v n. p. Kovofiniš (vedoucí dokumentace), n. p. Vývoj, Technicko-organizačním výzkumném ústavu strojírenském – TOVÚS (vedoucí studijního oddělení) a n. p. Chirana (vedoucí střediska VTEI a patentů).
- 1953–1972 Externím učitelem na katedře knihovnictví a vědeckých informací Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (FF UK) – předmět *Rešeršní teorie, metodika a technika*.
- 1961–1963 Postgraduální studium patentového inženýrství na Vysokém učení technickém v Brně.
- 1963–1968 Po částečné rehabilitaci československých zahraničních vojáků působil jako výzkumný pracovník ve Středisku pro vynálezy a vědecké informace ČSAV⁴⁾, kde mj. realizoval tříletý průzkum komunikace informací na většině pracovišť akademie. Návrh

- vzešlý z tohoto průzkumu nebyl pro nezáměrné vedení a ústavů akademie realizován.
- 1967–1970 S kolektivem spolupracovníků realizoval státní výzkumný úkol L-1-09 „Výzkum systému VTEI v ČSSR“, jehož výsledků bylo využito při formulování programu státní informační politiky pro období 1971–1975.
- 1968 Vědeckým tajemníkem ústředního ředitele ÚVTEI; v tomtéž roce Fakultě sociálních věd a publicistiky Univerzity Karlovy (FSVP UK) předložil na oboru logiky svou kandidátskou disertační práci *Společenské aspekty komunikace odborných informací ve vědě* [6].
- 1969–1970 Ředitelem úseku výzkumu a racionalizace ÚVTEI; z této funkce odešel kvůli změněné politické situaci.
- 1970 23. dubna obhájil na FF UK⁵⁾ svou kandidátskou disertační práci a 7. května mu byl udělen titul kandidáta filozofických věd. V tomtéž roce byla obhájená práce vydána ÚVTEI (pod zkráceným názvem *Společenské aspekty komunikace odborných informací* [10]).
- 1971 Odchod do odbojářské penze.
- 1971–1975 V rámci programu P-18 státní informační politiky se podílel na řešení „Projektů informatické výchovy uživatelů VTEI“, který navazoval na projekt řešený v letech 1968–1970 v rámci státního výzkumného úkolu L-1-09, jenž byl zaměřen na popis a analýzu soudobého stavu vzdělávání uživatelů informací v Československu i zahraničí.
- 1972–1984 Interním vědecko-pedagogickým pracovníkem katedry knihovnictví a vědeckých informací FF UK (předměty sociální informatika, teorie a praxe řešerši).
- 1984–1990 Externím spolupracovníkem katedry knihovnictví a vědeckých informací FF UK.
- 1988 1. vydání *Anglicko-českého slovníku informatiky* (spoluautorka Dagmar Mertová) [132].
- 1994 2. vydání *Anglicko-českého slovníku knihovnictví a informatiky* (spoluautorka Dagmar Mertová) [133].
- 1998 Ocenění odborných aktivit udělením Pamětní medaile Univerzity Karlovy v rámci oslav 650. výročí jejího založení.
- 1999 Od francouzského ministerstva obrany obdržel diplom Za spoluúčast na osvobození Francie v letech 1944–45. A. Merta má hodnost plukovníka v. v.
- Poznámky:**
- 1) Sestaveno na základě zdrojů, uvedených v bibliografii v podkap. *Práce o Augustinu Mertovi*; řadu informací upřesnil a doplnil přímo A. Merta v osobní komunikaci (rukopisný materiál v držení autora). Panu Augustinu Mertovi za poskytnutí těchto cenných informací děkuji, děkuji také Dagmar Mertové a Barboře Benešové za jejich zprostředkování. Za poskytnutí upřesňujících informací vztahujících se k Mertově kandidatuře děkuji Ondřeji Polišenskému z Archivu Univerzity Karlovy.
 - 2) „Obrana národa (ON) – čs. vojenská odbojová organizace z let 2. sv. války. Vznikla koncem března 1939 jako tzv. podzemní armáda a její síť zasahovala i do Sudet a na Slovensko. K hlavním formám činnosti patřilo organizování odchodů čs. dobrovolníků do zahraničí, zpravodajství, sabotážní činnost a příprava ozbrojeného povstání. Vedle býv. vojáků z povolání její kádr tvořili členové ČOS, býv. legionáři, železničáři, zaměstnanci pošt a jiných státních organizací. Poč. 1940 se podílela na vytvoření Ústředního vedení odboje domácího. Od konce r. 1939 byla vystavena několika úderům gestapa, které vyvrcholily 31. 12. 1941 zatčením posledního velitele ON gen. B. Homoly. Na činnost ON navázaly další voj. ilegální skupiny, které se uplatnily zejm. za povstání v květnu 1945.“ *Univerzum 3 : všeobecná encyklopedie – multimediální verze. Verze 3.1. Aktualizované vydání.* [CD-ROM]. [Praha] : Euromedia Group, 2003.
 - 3) „Dunkerque [denkerk, vlámsky Duinkerck] – přístav. m. a pevnost na fr. pobřeží Lamanšského průlivu poblíž belg. hranice [...] Ve 2. sv. válce 20. 5. až 4. 6. 1940 z obklíčeného D. evakuace brit. expedič. sboru (215000 Britů) a část fr. armády (120000 Francouzů). Koncem války od 8. 10. 1944 do 9. 5. 1945 obléhala něm. posádka čs. obrněná brigáda z Vel. Británie.“ *Univerzum 3 : všeobecná encyklopedie – multimediální verze. Verze 3.1. Aktualizované vydání.* [CD-ROM]. [Praha] : Euromedia Group, 2003.
 - 4) Konkrétně se jednalo o Řídící útvar vědeckých informací, který působil při Středisku pro vynálezy a vědecké informace (SVVI) od roku 1961. V roce 1968 byl sloučen se Základní knihovnou ČSAV.
 - 5) To, že práce byla podána na FSVP UK, ale obhájena na FF UK, bylo způsobeno tehdejší reorganizací dotyčných fakult UK.

Augustin Merta očima přátel, kolegů, žáků

Redakce oslovila několik odborníků, kteří se setkali s Augustinem Mertou – nebo alespoň s jeho dílem – během své profesní kariéry. Výsledkem je pestrá mozaika názorů, náhledů a zážitků, které se vztahují k Mertově dílu a osobnosti. Přestože každý z autorů přináší ve svém textu svou osobitou – a v řadě případů i velmi osobní – zkušenost ze setkávání s Augustinem Mertou, v jednom se shodují všichni: Augustin Merta je nejen vynikajícím odborníkem s jedinečným vlivem na vývoj našeho oboru, ale i inspirující osobností s pevným charakterem a schopností hlubokých a dlouhodobých mezilidských vztahů.

Poznámka:

Texty jsou řazeny podle data setkání autora s A. Mertou (chronologicky vzestupně).

Ing. Augustin Merta, CSc., doyen české informační vědy (Ladislav Kofnovec)

Ing. Augustin Merta, CSc., patří k nejvýznamnějším osobnostem našeho oboru. O jeho váze svědčí mj. i to, že je jedním z několika málo našich informačních pracovníků a knihovníků, kteří jsou zařazeni do české encyklopedie *Diderot* (1999). Encyklopedie A. Mertu uvádí jako českého informatika, který se zabývá „teoretickými a pragmatickými aspekty literární tvorby, oběhem a působením odborných informací ve vědě a v průmyslu“ [M7]. To je poměrně odpovídající charakteristika.

Shodou okolností je jubilat o deset let starší než já, narodil se v roce 1914. Za války byl příslušníkem československé armády ve Velké Británii. Po roce 1945 jsem se s ním setkal jako s posluchačem Vysoké školy politické a sociální v Praze. Mertovo působení jako u mnohých jeho současníků začíná orientací na „technologii“ informační práce, na metodiku převážně institucionální komunikace odborných informací, na její formy a optimalizaci, pokračuje dále se zvyšujícím se podílem práce teoretické a výzkumné a vyvrcholuje zprostředkováním získaných poznatků mladé generaci v rámci činnosti pedagogické. Tato pedagogická činnost se samozřejmě nemezovala pouze na třetí etapu Mertovy životní dráhy. Setkávali jsme se s ním na řadě akcí, jako byly přednášky, konference a sympozia, organizovaná Československou vědeckotechnickou společností (ČSVTS) i jinými organizacemi u nás i v zahraničí. Stejně tak jako činnost pedagogická, také zájem o aktivní uskutečňování mezinárodní spolupráce (v mnohem obtížnějších podmínkách, než jak je to možné v současné době) prolíná celou Mertovu odbornou kariéru. Jistě mu k tomu napomáhala nejen schopnost abstraktního myšlení, ale i jeho vynikající jazykové vybavení a vyjadřovací schopnosti.

Pozoruhodná je i Mertova publikační činnost: jeho celková osobní bibliografie čítá téměř 180 prací (včetně cizojazyčných) včetně celé řady zasvěcených recenzí významných odborných prací vydaných u nás i v zahraničí. Jeho kandidátská práce *Společenské aspekty komuni-*

kace odborných informací ve vědě [6], vydaná v roce 1970 pod zkráceným názvem (*Společenské aspekty komunikace odborných informací* [10]), je zásadním, dodnes inspirativním příspěvkem k teorii informační vědy. Přestože většinu odborných prací A. Merta publikoval sám, připomeňme i některé jeho spolupracovníky, se kterými se spouautorsky podílel na některých příspěvcích: Jiří Toman, Jiří Spirit, Ladislav Kofnovec, Rudolf Vlasák, Marie Königová, Marek Cigánik, Otto Sechser, Josef Mojžíšek a ovšem i manželka Dagmar (v případě anglicko-českého slovníku knihovnictví a informatiky).

A. Merta zahájil svou odbornou činnost jako *greenhorn* oboru v n. p. Kovořiněš ve funkci vedoucího dokumentačního oddělení. Dále pracoval jako vedoucí studijního oddělení v Technicko-organizačním výzkumném ústavu strojírenském (TOVÚS), kde vyšla v roce 1955 jeho monografie *Teorie a praxe bibliografického zpravodajství* [58], která navázala na starší publikaci téhož názvu z roku 1953, vydanou Ministerstvem strojírenství [56]. V souvislosti se svou novou funkcí vedoucího střediska VTEI a patentů v n. p. Chirana absolvoval na Vysokém učení technickém v Brně studium patentového inženýrství.

Samostatnou kapitolou v Mertově profesionální kariéře byla jeho činnost ve Středisku pro vynálezy a vědecké informace ČSAV, kde úzce spolupracoval s Jiřím Tomanem, a to zejména na projektu analýzy situace informačního zabezpečení všech tehdejších pracovišť ČSAV; po projednání závěrů analýzy došlo k postupné optimalizaci činnosti a struktury sítě knihoven a informačních útvarů fungujících v rámci ČSAV.

Opět ve spolupráci s J. Tomanem se A. Merta podílel na projektu čtyř metod mechanické selekce informací – tzv. systému INDORES. Tento projekt byl mj. tématem Mertova referátu na Druhé anglo-české konferenci informačních specialistů, která se konala v Londýně v roce 1967 [118]. Tato konference navazovala na třídní Malé setkání československých a britských informačních specialistů, které se konalo z iniciativy našich odborníků v Liblicích [114]. Uskutečnění tohoto setkání bylo v roce 1966 velkým úspěchem, na jehož přípravě a realizaci se významnou měrou aktivně podílel i A. Merta, který byl mj. i moderátorem jedné z panelových diskusí. Konference byla významným signálem rozšíření kontaktů našich odborníků na Západ v době, kdy největší část naší mezinárodní spolupráce probíhala po linii členských zemí RVHP. Význam, který byl setkání přikládán, byl zřejmý i z účasti československých zástupců a přednášejících, jimiž byli např. M. Guth, V. Štefánik, K. Havlíček st., J. Toman, A. Derfl, I. Wiesenberger, J. Hajdušek, J. Wanke, A. Vejsová, L. Kofnovec a další. Ze zahraničí se setkání zúčastnilo celkem 13 odborníků, mezi jinými např. E. J. Coates, D. J. Foskett, J. Martin (Aslib) a další.

V letech 1968–1970 pracoval A. Merta v Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací (ÚVTEI) jako vědecký sekretář a později jako ředitel úseku výzkumu a racionalizace soustavy VTEI. Po dobu svého působení v ÚVTEI byl mým bezprostředním nadřízeným. V této pozici A. Merta využil svých zkušeností a invence k bližší formulaci potenciálních cílů, jichž mělo být dosaženo při řešení příslušných výzkumných úkolů programu státní informační politiky L-1-09. Snažil se dobudovat profesionální výzkumný tým a sám se aktivně zapojil do řešení úkolů a zejména do koncepčního vedení prací. V průběhu svého působení v ÚVTEI pokračoval v publikování svých

prací v odborném tisku. V té době byl také uveřejněn náš společný článek „Internacionalizační tendence na úseku VTEI“ [90], který seznamoval čtenáře s tehdejšími progresivními tendencemi v mezinárodní a celosvětové spolupráci. Vedle úvodní části o spolupráci členských zemí RVHP byla jeho převážná část věnována aktivitám UNESCO a zejména vývoji navrhovaného celosvětového systému vědeckých informací UNISIST. Zvláštní pozornost byla zaměřena na spolupráci v oblasti VTEI v západních zemích a především byly poskytnuty bližší informace o vybraných informačních systémech CAS (CA Condensates), INSPEC, MEDLARS a INIS i o aktivitách OECD, která v té době vytvořila samostatnou Skupinu pro politiku v oblasti VTI.

Po odchodu do odbojářského důchodu v roce 1971 pokračoval A. Merta nejen ve své odborné a publikační činnosti, ale věnoval se s velkým nasazením především činnosti pedagogické.

I když jsem s A. Mertou strávil jen poměrně krátkou dobu svého profesního života, poznal jsem jej jako velmi korektního partnera, se kterým je možno spolupracovat na čestné slovo. Znal dokonale jazyk, měl sice někdy trochu tendenci hovořit jistým profesorským způsobem, ale na druhou stranu občas ozvláštňoval svou řeč nářečními prvky. Uměl si získávat lidi a budil v nich respekt, zejména u vyšších nadřízených, zvláště pokud na vedoucích místech působili převážně díky svým politickým konexím. Jak se kdysi říkávalo, býval „v kolektivu oblíben“ a uznáván svými spolupracovníky nejen pro své odborné kvality a znalosti, ale i pro své osobní vlastnosti. Byl dobrým vedoucím s úspěšnými řídicími schopnostmi a metodami. Byl schopen se operativně přizpůsobit situaci a hledat optimální řešení problémů. Dnes by možná byl úspěšný i v politice. Jeho zkušenosti a schopnosti ho činily rovnocenným partnerem a úspěšným protivníkem všech byrokratů ve špatném slova smyslu.

Ba co víc, Gusta Merta byl a stále je slušný člověk.

Závěrem je třeba říci, že Ing. Augustin Merta, CSc., se zasloužil o rozvoj informační činnosti a knihovnictví i informační vědy, dříve označované jako informatiky, u nás a současně i o to, že jsme se v této oblasti důstojně zařadili mezi naše kolegy a kolegyně ve vyspělých zemích. Jsem přesvědčen, že od poloviny 50. let, kdy začala vycházet jeho stále více zářící hvězda, si oprávněně zaslouží přední místo na československém knihovnicko-informačním Olympu.

Milý Gusto, přeji Ti k Tvému slavnému výročí mnoho spokojenosti a zdraví i dostatek síly a energie do další tvůrčí práce!

Setkávání s Augustinem Mertou (Jiří Cejpek)

Osobní setkávání se známými a přáteli, s nimiž sdílíme příbuznou „krevní skupinu“ svého smýšlení, patří nesporně k nejcennějším životním hodnotám. Žádná zprostředkovaná komunikace, které v současné době valem přibývá, je nemůže plnohodnotně nahradit. Takových osobních setkání jsem zažil s Augustinem Mertou po dobu uplynulých padesáti let bezpočet. Uvedu a pokusím se zhodnotit alespoň ta, která mi nejvíce utkvěla v paměti.

Augustina Mertu jsem poznal v roce 1953, kdy jako externí spolupracovník nastoupil na tehdejší katedru knihovnictví a vědeckých informací. Já tehdy pětadvacetiletý mladík s čerstvou zkušeností dvouleté vojenské služby za Čepičky a s odporem ke všemu vojenskému, on o 14 let starší, téměř čtyřicátník, který na svém útěku z protektorátu prošel útrapami španělského koncentračního tábora a později zkušenostmi tankisty západní československé zahraniční armády se zážitky ze skutečné války. Na tomto místě musím poznamenat, že tehdejší vedoucí katedry Jaroslav Drtina projevil v 1. polovině 50. let přijetím Merty jako externího spolupracovníka značnou odvahu, neboť tehdejší komunistická moc tyto hrdiny západního odboje 2. světové války nemilosrdně pronásledovala.

Zpočátku byly moje vztahy s Augustinem Mertou vzhledem k rozdílnosti věku a životních osudů spíše pouze kolegiální. Velmi jsem si vážil toho, když mi Merta nabídl tykání – to byl zřejmě první průlom v našich vztazích. Výrazně nás také sblížil politický vývoj zvláště 2. poloviny 60. let a pak můj nucený odchod z Univerzity Karlovy po roce 1968. To, co nás názorově a odborně sblížovalo, bylo přesvědčení, že informačně-komunikační procesy je nutno chápat nikoli jen jako procesy technologické, ale i jako procesy se širším sociálním kontextem, které mají nezanedbatelný vliv jak na psychiku jedince, tak na charakter společnosti.

Právě v období normalizace docházelo k našemu častějšímu setkávání. Ovšem nikoli už na půdě akademické, ale mimo ni. Roky normalizace, které jsem nuceně strávil mimo akademické prostředí, se přitom pro mne staly, aniž jsem si to tehdy uvědomoval, přípravou na dekádu let devadesátých. Jako mnohé, co činila normalizační moc, se paradoxně obrátilo proti jejím původním záměrům. Tou přípravou byla především intenzivní četba (zejména naučné) samizdatové a exilové literatury. K tomuto sebevzdělávání však také náležela setkávání zcela neformální skupiny předních specialistů našeho oboru na půdě tehdejšího Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací, která – kromě letních měsíců – probíhala zpravidla každý první čtvrtek v měsíci po dobu více než osmi let. „Otcí zakladateli“ této skupiny byli Augustin Merta, Ivan Wiesenberger, Jiří Toman a snad se k iniciátorům těchto setkávání mohu počítat i já. V této skupině se často diskutovalo nejen na vysoké odborné úrovni, ale také poměrně dost svobodně, často i dost kriticky o tehdejších politických poměrech. Na setkání skupiny vždy jeden z účastníků nadhodil v krátké přednášce aktuální odborný problém, o němž se pak třeba i tři hodiny diskutovalo. Ve skupině se vystříдалo mnoho lidí, jedni byli přizváni pouze jednorázově, jiní z ní po čase odešli, noví přicházeli. Jádro jejích účastníků však zůstávalo poměrně stabilní. Pro mne to byla jakási druhá univerzita. Merta měl již v té době i v této skupině vysokou odbornou autoritu.

V listopadu 1989 se na mne obrátili studenti 1. ročníku katedry vědeckých informací a knihovnictví s výzvou, abych se vrátil na univerzitu. Tehdy jsem stál na samotné hranici svého důchodového věku a Merta nedlouho předtím oslavil své 75. narozeniny. Na otázku, zda jsem ochoten předstoupit před studenty, abych jim přednesl svou představu o blízké budoucnosti studijního oboru vědeckých informací a knihovnictví v demokratické společnosti, jsem po delší debatě se studentskou dvojicí nakonec souhlasně přikývl.

První příležitost k tomu se naskytl již 3. prosince, ale ještě nikoli v prostorách pražského Karolina, kde tehdy katedra sídlila, ale v blízké kavárně Obecního domu. Ovzduší mimo tehdejší oficiální strukturu zaváňelo poněkud spiklenecky, ale bylo už naplněno onou zvláštní neopakovatelnou euforií tehdejších dnů, která pak vydržela ještě pár měsíců. Na toto setkání byli studentskými organizátory kromě studentů pozváni jako jedni z mála dosavadních učitelů také Dagmar a Augustin Mertovi, což svědčilo v tehdejší vypjaté době o velké důvěře studentů k této manželské dvojici. Za účasti několika desítek studentů jsem v tomto prostředí poprvé přednesl v hrubých rysech pár slov o tom, jak by se měla změnit příprava posluchačů oboru vědeckých informací a knihovnictví na Univerzitě Karlově. Debata byla otevřená a přínos manželů Mertových byl značný. Jako vedoucí katedry v letech 1990–1994 jsem velmi litoval, že jsem je oba už nezastihl jako stálé členy katedry.

Ze svého postavení vedoucího katedry jsem na počátku 90. let usiloval o to, aby byla Mertovi umožněna habilitace na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde léta působil a obhájil svou kandidátskou práci. Kopii svého obsáhlého dopisu tehdejšímu prodekanovi pro rehabilitaci Filozofické fakulty Univerzity Karlovy pečlivě uchovávám. Přesto, že příslušná rehabilitační komise tehdy vycházela takovým žádostem vstřícně – např. v případě dr. Ivana Wiesenbergera se obdobný návrh setkal s úspěchem – byla žádost o dodatečnou habilitaci Ing. Merty z ryze formálních důvodů zamítnuta. Považoval jsem to za nespravedlnost a za jeden ze svých neúspěchů.

V 90. letech a na počátku nového století jsme se pak s Augustinem Mertou setkávali několikrát do roka, a to stále častěji nikoli už v Praze, ale na chalupě manželů Mertových v Mezihorí na Benešovsku, v jedné z nejkrásnějších vesnic, jaké jsem v životě poznal. Tam se Mertovi posléze natrvalo přestěhovali. Náhoda rozhodla, že naše chata je od jejich chalupy vzdálena tři čtvrtě hodiny pěší chůze.

Naše odborné debaty nikdy nebyly povrchní a plané. Sbližovalo nás pevné přesvědčení, které Merta projevil už ve své kandidátské práci *Společenské aspekty komunikace odborných informací ve vědě* [6], totiž že zprostředkování znakově zaznamenaných znalostí, zkušeností, příběhů a prožitků prostřednictvím knihoven, informačních středisek a databází, zkrátka toho, co odborně nazýváme potenciálními informacemi, nemůže být jenom záležitostí technickou a technologickou, ale že je to hluboce společenský a ambivalentní proces s vážnými příznivými, ale i možnými negativními důsledky.

Ing. Augustin Merta, CSc. – zakladatel, inspirátor, rádce, přítel (Marie Königová)

S Gustou Mertou jsem se setkala poprvé, když jsme oba pracovali v Československé akademii věd. Gusta Merta působil na informačním pracovišti ČSAV společně s PhDr. Jiřím Tomanem; docházeli na jednotlivé ústavy a seznamovali pracovníky s možnostmi, které jim informační středisko a knihovna může poskytnout. Bylo to také „informační minimum“ pro vědecké pracovníky. Pracovala jsem v těch letech (1962–1967) v Ústavu pro jazyk český a přednáška Gusty Merty mě velice oslovila – zejména svou odborností proloženou humorem, neformálním způ-

sobem podání i zájmem o konkrétní informační potřeby jednotlivých pracovníků – a vlastně posléze nasměrovala do práce ve VTEI.

Téměř veškeré dění v tehdejší době bylo propojeno s politickou situací. V letech, o nichž hovořím, začala mírná politická obleva. Bylo možné dokonce vyjet na pozvání partnerských institucí do „západních“ zemí apod. Tak se stalo, že PhDr. Luboš Doležel, vedoucí našeho týmu v Ústavu pro jazyk český, který se zabýval kvantitativním popisem soudobé češtiny, odjel oficiálně do USA. Nové vedení oddělení matematické lingvistiky přestalo být ku podivu matematickým metodám nakloněno a já si začala hledat novou práci. Bez velkých oklik jsem se dostala do nově vznikajícího týmu v oddělení výzkumu a racionalizace v ÚVTEI. Vedoucím tohoto oddělení byl v té době (1969–1970) právě Ing. Augustin Merta, s nímž jsem pak spolupracovala dlouhá léta, a to nejen v tomto útvaru, ale posléze i na tehdejší katedře vědeckých informací a knihovnictví FF UK.

Byla to spolupráce nesmírně tvůrčí především proto, že Gusta Merta byl profesionál v tom nejlepší slova smyslu. Naučil mě skutečně vědecké přípravě odborné práce, např. tím, že s námi každý týden prošel zahraniční odborné časopisy a rozdělil články, které si máme prostudovat a pak mu o nich poreferovat. Inspiroval nás také k publikační činnosti. ÚVTEI vydávalo časopis *Československá informatika* a učební texty pro soustavu VTEI. Naše příspěvky zaštitěné posouzením Gusty Merty byly vždy ochotně přijímány. Jeho jméno bylo zárukou kvality.

Nemohu nezapomenout také na obhajobu kandidátské práce Gusty Merty na Filozofické fakultě UK. Byl prvním z oboru, kdo s informační tematikou na Filozofické fakultě prorazil. Přísnou komisi okouzlit svým typickým brilantním vystoupením a uměním vyložit problematiku srozumitelně, ale odborně na úrovni. I když komise vlastně další nový obor na FF nechtěla, musela ho akceptovat.

Gusta Merta prakticky celý svůj tvůrčí život, ať už působil kdekoliv, doprovázel přednáškovou činností. Tenkrát se tomu říkalo nehezky „školení“. Byly to vlastně odborné informační semináře a cvičení v nejnovějších metodách práce s informacemi. Gusta Merta byl také prvním, kdo do výzkumných úkolů v ÚVTEI zapojil dva univerzitní lingvistické týmy, z nichž jeden vedl doc. Petr Sgall a druhý doc. Pavel Novák. Uvědomil si zcela logicky, že práce informační je především prací s jazykem, a vytvořil proto prostředí, ve kterém bylo možné převádět výsledky teoretických vědeckých studií do praxe. Dalším originálním přínosem pro informační obor bylo také zapojení telekomunikačního odborníka do výzkumných úkolů. V té době se nám nikomu ještě ani nesnilo o budoucím průniku počítačů do každodenní práce. Gusta Merta byl i v této oblasti o krok napřed.

Ráda také vzpomínám na naši spolupráci na katedře, nyní Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK, kde jsem začala externě učit v roce 1974 právě na popud Gusty Merty. On přesvědčil tehdejšího vedoucího katedry Jiřího Kábrtu, že bez matematických metod a studia teorie systémů bude obor zastarávat.

Gusta Merta byl bez nadsázky zakladatelem informační vědy u nás. Zval také zahraniční odborníky, a to jak z Východu (VINITI), tak ze západních pracovišť. Asi nemusím zdůrazňovat, jak tato setkání pro nás byla důležitá. Gusta byl náročným, avšak laskavým zkoušejícím. První formuloval rigorózní okruhy, podle nichž se řada na-

ších doktorandů připravovala. Dlouhá léta bojoval o zařazení informační vědy mezi obory, v nichž lze získávat vědecké a pedagogické hodnoty. To ovšem v letech totality nebylo nikterak jednoduché. Kybernetika, z níž tehdy náš obor vycházel, měla stále ještě nálepku „buržoazní pavědy“, proto k aprobaci oboru došlo až po roce 1989.

To, jak významnou úlohu sehrály Mertovy práce pro náš obor, vyplývá mj. také z toho, že jeho základní publikace *Společenské aspekty komunikace odborných informací* byla zařazena na CD-ROM *Informační studia a knihovnictví v elektronických textech I.* vydaný v r. 2001 [10]. Tato Mertova práce je dodnes důležitým studijním materiálem pro studenty i doktorandy oboru. Po roce 1990 se Gusta Merta také velmi výrazně podílel na přepracování studijních programů našeho oboru. Spolupracoval i na propojení studia s praxí, zejména s praxí na špičkových informačních pracovištích, později pak i zahraničních.

Malá vzpomínka na oslavu Gustových sedmdesátých narozenin v r. 1984 mě vede k tomu, jaký dárek jsme mu jako katedra dali. Byly to běžecské lyže. Prostě dostat k sedmdesátinám běžky bylo vzhledem k vynikající fyzické kondici oslavence zcela na místě. Co mu tedy popřát k devadesátinám? Nadále tak skvělou kondici, duševní i fyzickou, a to opravdu a upřímně z celého srdce.

Trvalejší než kov – k devadesátinám Ing. Augustina Merty, CSc. (Jiří Kábrt)

Pokaždé, když sedám ke svému pracovnímu stolu, hledí na mne z protilehlé police knihovny zelenými deskami *Společenských aspektů komunikace odborných informací* Augustin Merta. Věnování uvnitř určuje přibližné datum doby, kdy jsme se spolu seznámili: 23. IV. –70. Už předtím to však bylo při vydání speciálního „československého“ sešitu anglického měsíčníku *The Library World* v září 1967 [80] a při tehdejších jistě mnoha rozmanitých iniciačních diskusích a studiích o problematice společenské funkce knihovnictví, bibliografie a vědeckých informacích. Merta tady vedle Tomana, Spirita, Wiesenberga i Gutha předznamenával nové směry myšlení v souvislosti s aktuálními tendencemi tzv. vědecko-technické revoluce, které bořily zeď nepochopení mezi knihovnictvím a rodící se dokumentací 50. let. V tom smyslu sehrál také významnou úlohu v nové orientaci tehdejší katedry vědeckých informací a knihovnictví (dnes Ústav informační studií a knihovnictví FF UK), jejíž se stal později významnou vědecko-výzkumnou oporou. Když jsem v r. 1980 publikoval v příloze časopisu *Čtenář Knihovnictví a bibliografie* Kovářovu stať k Mertovým 65. narozeninám [M2], byl již jubilat po mnohaleté předcházející externí spolupráci interním členem katedry.

V době, kdy se také na vysokoškolských pracovištích začala soustavně rozvíjet vědecko-výzkumná činnost, znamenal Mertův příchod na katedru vědeckých informací a knihovnictví významnou intelektuální posilu jak její vědecko-výzkumné práce, tak s ní související pedagogické a konzultační činnosti. Vážil jsem si toho a jsem za to Gustovi vděčen.

Gusta je nadán neobyčejně pevným charakterem a spolehlivým psychickým a fyzickým aparátem, který se mu v mnoha ohledech jeho profesní kariéry, ale nepochybně i osobního života vyplatil. Zdálo se, že je stabilní, stále touž hodnotou a oporou. Byl pro mne Gusta „aere perennius“, což svými devadesátinami ostatně nyní potvrzuje.

Vzpomínám, kolik složitých jednání ve prospěch rozvoje informačních systémů a informační výchovy na vysokých školách s ledovou tvářičkou vedl a ustál. Nejednou jsem jich účastnil – nehnulo s ním nic: měl neotřesitelnou mysl i zdraví.

Milý Gusto,

na začátku této vzpomínky je Tvé věnování: 23. IV –70; uplynulo jen něco víc než tři desítky let. Jakého zvratu a závratného vývoje se naše obory dočkaly, bylo v té době jen tušené. Přispěl jsi k tomu podstatnou měrou. Díky!

Poznámka:

* *Z lat. citátu Exegi monumentum aere perennius (Horatius, Ódy III, 30, 1) – Trvalejší než kov pomník jsem postavil.*

Augustin Merta – osobnost a vize (Rudolf Vlasák)

Obory se rozvíjejí především díky osobnostem a jejich vizím. Jsou velké a slavné obory, jako medicína, fyzika, ekonomie, v nichž se celospolečensky proslavují osobnosti jako Albert Schweitzer, Albert Einstein či Joseph Stieglitz¹⁾, a jsou obory, s nimiž sice takové světodějné objevy a vynálezy nejsou spojeny, ale bez nichž by uvedené „big sciences“ nevzkvétaly. Jedním z nich je nepochybně obor, vzniklý jako knihovnictví, který se ve věku vědy a techniky v jedné větvi rozvíjí přes „dokumentaci“ do profese, která s využitím nejmodernější výpočetní a komunikační techniky zabezpečuje pro veškeré vědy a jiné odbornosti *informace*. I tento obor má své osobnosti, kterým – díky vizím, jež prosadily – vděčí za rozvoj a koneckonců i za určitou společenskou prestiž. Pro české prostředí tou klíčovou osobností – s vizí, která u nás změnila celé pojetí oboru ve směru, kterým se ubíraly už v 60. letech 20. století ty nejspělejší západní demokracie – je nepochybně *Augustin Merta*. Měl jsem to štěstí, že jsem mu byl v jednom sice krátkém, ale v mém a troufám si říci i jeho odborném životě a ve vývoji našeho oboru významném období, nablízku. Bylo to na přelomu 60. a 70. let, v době pro naši zemi politicky osudových dějinných událostí souvisejících s rokem 1968.

V roce 1966, kdy i u nás konečně započal určitý demokratizační politický proud, se začala naplňovat jedna z Mertových vizí: nejen že bylo založeno Ústředí vědeckých, technických a ekonomických informací (ÚVTEI) jako „hlava“ rozvíjející se soustavy středisek VTEI, ale v jeho rámci byl také založen oficiální výzkum a vývoj ve směru, který u nás prosazoval jako jeden z prvních právě Ing. Merta, totiž využití tehdy zcela nové a málokým v oboru pochopené počítačové techniky. Velmi charakteristický pro tu dobu byl název jednoho z jeho článků z roku 1964 – „Nebojme se počítačů“ [108], kterým tak prozíravě odhaloval před naší odbornou veřejností ještě málokým tušené perspektivy. A nebylo náhodou, že se sám nakonec ujal řízení celého státního výzkumného úkolu v jeho vrcholné etapě, v těsné pookupační, ale ještě předprověrkové, českým „jarem 1968“ ovlivněné krátké epizodě naší historie. Jako ředitel tehdy velmi významného úseku výzkumu a racionalizace v ÚVTEI vytvořil a orientoval výzkumné týmy na skutečně nosné směry vývoje oboru. Z pracovníků, kteří zde pod jeho vedením vyvíjeli nové, na tehdejší dobu vyspělé metody a technologie práce s vědecko-technickými informacemi, jmenujme např.

Marii Königovou, Ladislava Kofnovce, Dušana Simandla, Jiřího Fogla, Petra Lukavce, Ottu Sechsera, Jindřicha Hermanna, Josefa Mojžíška a Josefa Vondru.

Pokládal jsem za ještě nezaslouženou čest, že jsem byl na začátku roku 1969 jako mladý nadšenec pro počítače do této společnosti přizván. A byl to právě Ing. Merta, který – jako odborník uznávaný také na Západě, konkrétně v Anglii – trval na západní orientaci našeho výzkumu, na studiu tamní literatury a který k nám do výzkumu a vývoje jako člen redakce časopisu *Information Storage and Retrieval* přinášel ty nejvýznamnější impulsy. Pro vývoj naší informační scény nejen v 70. letech, ale i v celém zbytku století pokládám za rozhodující moment, kdy nám Ing. Merta předložil příklad tehdy zcela nové magnetopáskové služby INSPEC (Information Services in Physics, Electronics and Computer Science). Naše nová koncepce automatizace systému VTEI tím dostala definitivní obrys. Začali jsme pod vedením mého spolupracovníka na systému KOMPAS, vynikajícího programátora a zejména koncepčně myslícího odborníka Ing. Jiřího Budila, který mne do Mertova výzkumu v ÚVTEI následoval, vyvíjet Unifikovaný softwarový systém (USS), založený na světových trendech uplatnění komunikativním formátu, jehož hlavní funkcí bylo provozovat rešerše typu SDI podle tisíců profilů uživatelů z nejrůznějších odvětví z celé republiky. A nešlo o domácí, prokazatelně neefektivní produkci dokumentačních záznamů, ale o řadu právě vznikajících databází produkovaných v USA a Velké Británii, které zachycovaly skutečně reprezentativním způsobem celosvětovou literární produkci ve všech významných průmyslových i přírodovědných odvětvích a oborech. Kromě databáze INSPEC to byly především databáze CA-Condensates (dnes CHEMBASE) a CIN, COMPENDEX, INIS, WPI, Polution Abstracts, ENVIROTAPES, později FSTA, EMBASE, AGRIS a další, které se k nám i v tehdejší normalizační politické situaci dovážely a smysluplně využívaly.

I když v následujících letech dopadly politické důsledky okupace ze srpna roku 1968 na personální strukturu v ÚVTEI tak, že Ing. Merta už nemohl stát v čele výzkumu a přišli nás řídit noví vedoucí, nastoupený trend se podařilo nejen udržet, ale navíc, vzhledem k dobovým podmínkám, až neuvěřitelně rozvinout (to se ovšem týkalo pouze technicky, nikoli humanitně orientované informatizace VTEI). Vytvořili jsme západně orientovaný systém vědecko-technických informačních služeb, jehož Ústřední technická základna – jako inženýrské počítačové centrum umístěné v nově a k tomu účelu postavené budově ÚVTEI v Praze na Žižkově (naproti Vysoké škole ekonomické, dnes v budově sídlí Ministerstvo informatiky ČR) – zprostředkovávala pro celou tehdejší federaci přístup tisíců našich výzkumných a vývojových pracovníků do informačních databází, dovážených i online vystavovaných v databázových centrech USA, Velké Británie, Německé spolkové republiky, Francie, Švýcarska a Rakouska. Naplnila se tak *de facto* původní Mertova vize „totálního“ a přitom racionálního nasazení dostupné výpočetní a telekomunikační techniky v našich podmínkách a současně využití západních informačních produktů, jakými byly původně magnetopáskové služby a později online přístupované databáze vědecko-technických informací.

Mně osobně dal Ing. Merta – od doby, kdy jsme se spřátelili, pro mne Gusta – i za krátkou dobu, kdy jsem v jeho týmu pracoval, nezapomenutelný příklad morální integrity neporušené vedoucí funkcí. Vzpomínám na rozhovory, které jsme vedli na společné služební cestě do Budapešti v roce 1970, kde mu právě vydali v maďarském

překladu [11] dodnes platné, sociologicky laděné dílo *Společenské aspekty komunikace odborných informací* [10]. Bylo nám oběma jasné, že důsledky srpna 1968 nevynechají ani technicky orientovaný inženýrský výzkum. Věděl, že bude lépe, když sám z ředitelského místa výzkumu ÚVTEI ustoupí někomu, kdo i přesto, že bude kvalifikovaným odborníkem a slušným člověkem, projde tehdy už započatými prověrkami. Já jsem mu to tenkrát sice rozmlouval, ale znovu se potvrdila jeho předvídatost a smysl pro realitu, s nimiž (a v tom jsme byli zajedno) ořientoval už v té době hlavní výzkumný směr úseku na budování silné československé základny automatizovaných služeb VTEI, vycházející z využití západních, již digitalizovaných informačních zdrojů, standardů i celkového trendu vedoucího ke vzniku *informačního průmyslu*.

Poznámka:

* V roce 2001 obdržel Nobelovu cenu za ekonomii spolu s G. A. Akerlofem a A. M. Spencem za jejich analýzy *trhů s asymetrickými informacemi*.

Dobrodružství informační vědy prostřednictvím díla a osobnosti Augustina Merty (Richard Papík)

Studoval jsem v období 1985 až 1990 a s Ing. Augustinem Mertou, CSc., jsem se osobně nesetkal během výuky, ale až v závěru studia během seminářů, když se krátce po listopadu 1989 začal angažovat v nové koncepci tehdejší katedry vědeckých informací a knihovnictví, dnes Ústavu informačních studií a knihovnictví. Po celou dobu studia jsem jej však vnímal jako obrovskou neviditelnou autoritu a jeho práce *Společenské aspekty komunikace odborných informací* z roku 1970 [10] pro mne byla inspirativním a přes odborný styl velmi čtivým dílem. Tato publikace se stala důležitým mezníkem pro moji oborovou orientaci studijní (informační věda) i praktickou (tehdejší systém vědeckých, technických a ekonomických informací – VTEI). Velmi mi napovídala, v čem je podstata našeho oboru z hlediska těch nejobornějších dimenzí zbavených tendenčních nánosů oné „podivné zaměřené“ doby. Přestože řada věcí z této práce pozbyla platnosti, resp. je nutné je vnímat v kontextu tehdejšího vývoje oboru, je v mnohém nadčasová a pravdivá dodnes. Mohu říci, že informační vědu vnímám jako dobrodružství a vědní disciplínu budoucnosti a zřejmě již jako celoživotní vášně právě i díky dílu a osobnosti Augustina Merty. Za to mu děkuji a přeji mu zejména zdraví a životní radost k jeho neuvěřitelným a svěžím devadesátinám.

Augustin Merta pohledem nejmladší generace (Linda Skolková)

Vzhledem k zatím relativně krátké době, po kterou studuji obor informační studia a knihovnictví, si netroufám hodnotit celkový přínos Augustina Merty. Mohu však zodpovědně říci, že na mě osobně velmi zapůsobilo jeho dílo *Společenské aspekty komunikace odborných informací* z roku 1970 [10]. Vzniklo před více než třiceti lety, avšak základní myšlenky v něm obsažené z velké části stále platí, a to navzdory změnám, jež společnost prodělává vlivem rozvoje informačních a komunikačních technologií. Význam díla ostatně dokládá i jeho zařazení do sekce *Archív klasiků* na CD-ROM *Informační studia a*

knihovnictví v elektronických textech I. vydání v roce 2001. V neposlední řadě bych ráda zdůraznila, že si velice vážím Mertovy práce v oblasti terminologické.

Bibliografie Augustina Merty

Josef Schwarz

Úvod

Bibliografie obsahuje publikované i nepublikované práce Augustina Merty. Publikované práce jsou uvedeny v relativní úplnosti, nepublikované práce jsou zahrnuty v tom rozsahu, ve kterém se podařilo dohledat jejich citace v sekundárních pramenech.

Bibliografie je uspořádána tematicky v tomto pořadí jednotlivých oddílů:

- A. Informační věda (sociální informatika)
- B. Informační vzdělávání
- C. Uživatelské potřeby
- D. Vědecké, technické a ekonomické informace, informační systémy
- E. Vyhledávání informací, automatizace
- F. Selekční jazyky
- G. Terminologie
- H. Zprávy z odborných akcí, glosy
- I. Personálie
- J. Recenze
- K. Práce o Augustinu Mertovi
- L. Recenze prací Augustina Merty

Uvedené členění i zařazení prací do jednotlivých tematických oddílů je do jisté míry arbitrární. Každá položka je zařazena vždy pouze do jednoho oddílu, a to podle svého hlavního tématu. Např. v oddíle *Terminologie* jsou uvedeny pouze tři položky, to však neznamená, že by se A. Merta terminologií nezabýval i v dalších svých pracích, které jsou v bibliografii zařazeny např. v oddíle *Informační věda (sociální informatika)*. Toto hrubé tematické rozčlenění má tedy sloužit pouze potřebám základní orientace v bibliografii, nemůže být však chápáno jako podrobný tematický ukazatel Mertova díla.

Na druhé úrovni je bibliografie řazena chronologicky vzestupně (nejstarší díla jsou na prvních místech), práce publikované v jednom roce jsou řazeny abecedně podle svých názvů.

Bibliografie zahrnuje 177 Mertových prací, 8 záznamů publikací o A. Mertovi a 8 záznamů recenzí jeho prací. (Sám Merta v roce 1989 uváděl, že jeho „...osobní bibliografie čítá více než 150 monografických, článkových i sborníkových prací uveřejněných doma i v zahraničí, nepočítaje v to skripta, teze a jiné výukové pomůcky pro potřeby několika set seminářů a kurzů pořádaných ČSVTS a různými resortními informačními

orgány.“ [155:23].) Při sestavování bibliografie byla prohlédnuta většina standardních sekundárních zdrojů (bibliografií i databází) a ve všech dostupných Mertových pracích (cca 80 % z celkového počtu položek) byly přehlednuty i skryté bibliografie. V některých případech byly excerpovány přímo konkrétní časopisy, které nebyly zachyceny v bibliografických systémech. (Např. *Dokumentační zpravodaj zdravotnické techniky* a *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*. Excerpci by si zasloužil i časopis *Zprávy studijního oddělení TOVÚS*, který vycházel i v době, kdy Merta v TOVÚS působil, tento titul se však přes veškerou snahu nepodařilo v českých knihovnách ani archívech získat.)

Bibliografie byla také doplněna položkami uvedenými v bibliografii A. Merty, kterou v roce 1983 sestavila E. Bratková [M3]. Do bibliografie jsou zařazeny i položky, jejichž přesnou citaci se nepodařilo ověřit; tato skutečnost je u každé takové položky uvedena.

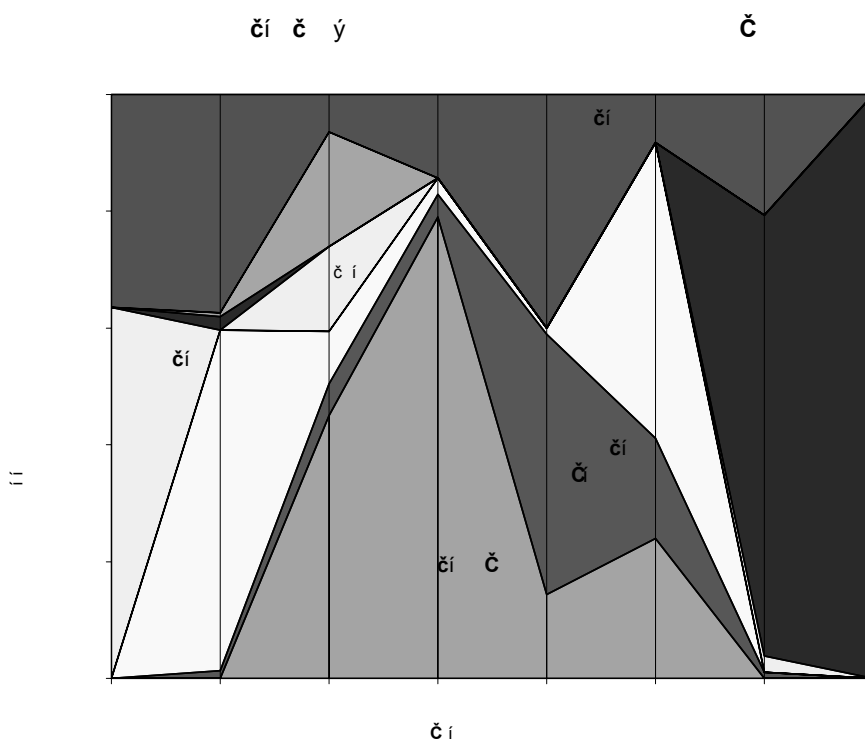
U prací, které byly podepsány pouze značkou autora, nebo u nichž nebylo jméno autora uvedeno vůbec, je tento údaj uveden v hranatých závorkách. (A. Merta používal autorských značek pouze výjimečně (jednalo se o značku *-ta*), poněkud častěji užíval autorskou značku *Me* u drobných zpráv ve *Zpravodaji pro útvary vědeckých informací ČSAV*.)

Komentář k bibliografii

(spoluautorem podkapitoly je Ladislav Kofnovec)

Již z tematického rozdělení bibliografie je patrné, že odborný záběr Mertovy publikační činnosti je velmi široký. To je způsobeno tím, že od zveřejnění první Mertovy práce uplynulo již více než 50 let [56] a autor v publikaci pokračuje i v pokročilém věku (nejnověji rozhovor pro časopis *Ikaros* z roku 2001 [157]), ale především tím, jak se vyvíjelo Mertovo profesní uplatnění a jeho odborné zájmy a preference.

Komplexní přehled o zaměření, rozsahu a vývoji Mertovy publikační činnosti podává tento graf:



Z grafu je rámcově (ve smyslu zmínky o charakteru tematických oddílů v předchozí kapitole) patrné, jaká témata a v jakém rozsahu jsou pro publikační činnost A. Merty v určitém časovém období typická. Na vodorovné ose je časová řada rozdělena po pěti letech (vždy polovina desetiletí, přičemž např. 1. polovinou 60. let se rozumí období 1960–1964, 2. polovinou 60. let období 1965–1969), na svislé ose je procentní podíl rozsahu, ve kterém se A. Merta v daném období věnoval jednotlivým tématům. Tento podíl je vypočten na základě stránkového rozsahu publikací, které byly zveřejněny v daném období. (Do analýzy bylo zařazeno celkem 124 prací. Vyloučeny byly publikace, u nichž nebyl znám stránkový rozsah a rovněž všechny recenze, personálie a zprávy o odborných akcích a glosy.) Např. ve 2. polovině 50. let Merta publikoval celkem 270 stran o selekčních jazycích (SJ, jedna monografie [127] a jeden článek [126]) a 155 stran o oblasti technických informací, informačních systémech, soustavě VTEI (VTEI, jedna monografie [60] a několik článků či statí [57, 59, 61–63, 65–66]). V grafu proto oblast SJ představuje cca 63 % publikační aktivity, oblast VTEI cca 37 % (celkem obě témata tvoří 100 % – každé téma je tedy podílem z celkového rozsahu publikační činnosti v daném období).

V grafu lze velmi dobře sledovat Mertovu publikační činnost v jejím celkovém vývoji. Svě nejvýznamnější téma – informační vědu a její definici, strukturu a další související teoretické otázky, včetně aktuálních trendů oboru – rozvíjel A. Merta zejména v 2. polovině 60. let a 1. polovině 70. let. V 2. polovině 70. let se v rámci své pedagogické činnosti na katedře vědeckých informací a knihovnictví FF UK nejvíce věnuje otázkám informačního vzdělávání (tj. otázkám vzdělávání informačních pracovníků a knihovníků včetně vzdělávání uživatelů informací; více než polovina rozsahu jeho publikační činnosti v uvedeném období), i když teoretické otázky informační vědy neopouští ani v tomto a následujícím období (1975–1984), kdy představují cca 20 % rozsahu jeho publikační činnosti. Setrvalou pozornost A. Merta věnoval různým aspektům vědeckých, technických a ekonomických informací, včetně metod a technologií informační práce a širších otázek budování a provozu informačních systémů (včetně systémů automatizovaných). U navazující problematiky vyhledávání informací, rešeršní činnosti a automatizace informačních systémů jsou patrné dva publikační vrcholy: v 1. polovině 60. let se Merta této oblasti věnuje v návaznosti na tehdy nové možnosti mechanizace a automatizace, v 1. polovině 80. let pak v souvislosti s rozvojem elektronických informačních zdrojů a služeb, online vyhledáváním, budováním síťových systémů, lingvistickými otázkami apod.

Problematické selekčních jazyků se A. Merta věnoval v 2. polovině 50. let a v 2. polovině 60. let, zanedbat nelze ani méně rozsáhlou, ale významnou Mertovu publikační činnost, která vycházela z průzkumu informační komunikace na pracovištích ČSAV, na jehož realizaci se A. Merta v 2. polovině 60. let podílel. Přelom 80. a 90. let je charakteristický zejména publikací dvou vydání anglicko-českého oborového slovníku.

Pokusme se nyní jednotlivé okruhy Mertových odborných zájmů charakterizovat poněkud podrobněji. (Text je charakteristikou typických Mertových témat a článků, nejedná se o vyčerpávající komentář všech položek uvedených v bibliografii.) V počátečním údobí se v Mertově publikační činnosti objevují příspěvky v celé řadě „neinfor-

mačních“ periodik, jako byla např. *Podniková organizace* [57, 59, 68, 158–159], *Technické noviny* [61] nebo *Jemná mechanika a optika* [65, 161], které byly orientovány na efektivní využívání technických a ekonomických informací v podnikové praxi a řízení. V dalších pracích se již Merta zaměřuje na úkoly oborových informačních středisek – tehdy oborových středisek TEI, na komunikaci informací a na analýzu a projektování systémů vědeckých informací [67, 69, 73–75, 77], kterým se věnuje i podstatně později (např. problémy výstavby systému vědeckých informací Univerzity Karlovy [103]). Merta věnoval pozornost i organizačním otázkám [62, 80, 86], státní informační politice (vyšlo např. i v maďarštině [91]) a formám spolupráce knihoven a systému VTEI [102], stejně tak jako vzájemnému vztahu bibliografie a informatiky [24]. Pozornost si zaslouží i prognóza stavu systému VTEI v roce 1980 z roku 1968 [82]. Také s problematikou informačních potřeb uživatelů a optimálních metod pro jejich zjišťování a uspokojování se setkáváme v celé řadě Mertových prací, které vycházejí z průzkumu informační komunikace na pracovištích ČSAV, na jehož realizaci se A. Merta podílel ve 2. polovině 60. let [46–47, 49–52, 54–55].

Těžiště prvotní Mertovy orientace na oborovou metodologii a techniku práce spočívá především v monografiích z oblasti selekčních jazyků. Jedná se zejména o publikace *Třídění informací* z roku 1959 [127], *Studie metod tvorby tezurů* z roku 1967 (spoluautoři Sechser, Mojžíšek a Toman) [129] a částečně též učební text *Úvod do rešeršní teorie, metodiky a techniky* z roku 1964 [109]; z uvedených publikací čerpala poučení celá generace československých informačních pracovníků. Metodikou a teorií rešeršní činnosti se Merta zabýval i v dalších pracích [105–106, 110], a to i v souvislosti s moderními síťovými a online systémy [99, 101, 125] a lingvistickými otázkami [27, 130]. Významná je i charakteristika dodnes ne zcela doceněného citačního rejstříku jako účinného rešeršního nástroje [107] a informace o jeho zpřístupňování v rámci magnetopáskové služby ISI (Institute of Scientific Information) [78].

Také v oblasti využívání výpočetní techniky v informačních systémech měl Merta určitou prioritu: již v roce 1964 seznámil čtenáře se zkušenostmi s použitím počítače Gamma pro zpracování a vyhledávání informací při aplikaci metody koordinovaného indexování v článku s téměř marketingovým názvem „Nebojme se počítačů“ [108] a o rok později informuje o moskevském sympoziu o mechanizaci VTI a o dalších očekávaných směrech vývoje [111]. Problémy vytváření celostátního automatizovaného informačního systému v Československu se rozebírají v anglickém příspěvku v časopisu *Information Storage and Retrieval* (1970) [89] a ve společné práci s R. Vlasákem o roli magnetopáskových služeb v rámci koncepce tohoto celostátního systému, uveřejněné v roce 1978 v časopisu *Information Processing and Management* [121]. Vzájemný vztah a přínos automatizovaných informačních systémů pro potřeby vědní informatiky zkoumal Merta v práci uveřejněné ve sborníku pražského Domu techniky ČSVTS (1980) [26]. Přehlédnout nelze také sérii článků z let 1966–1970, ve které A. Merta – obvykle ve spoluautorství s J. Tomanem – popisuje experimentální systém INDORES (INformační DOKumentálně-REšeršní Soustava), v rámci něhož byly testovány čtyři různé techniky vyhledávání informací (přehledové štítky, okrajové děrné štítky, děrnoštítkové stroje a počítač) [112–118].

Klíčovou Mertovou prací v oblasti teorie informační vědy je jeho kandidátská práce *Společenské aspekty komunikace odborných informací ve vědě* [6], která byla v roce jejího obhájení (1970) na Filozofické fakultě UK vydána ÚVTEI [10]. V souvislosti s pracovní návštěvou A. Merty v Budapešti v roce 1970 byl připraven i její maďarský překlad [11] a v návaznosti na něj bylo vydáno také několik Mertových článků v maďarském odborném tisku [16, 91]. Základní teze a východiska v oblasti informační vědy a trendů vývoje oboru i jejich hodnocení Merta rozvíjel a rozpracovával také ve svých dalších pracích [1, 14, 17, 22, 25, 27].

Již ve 2. polovině 60. let se Merta zabývá myšlenkovými směry v oblasti vědeckých informací [3], zkoumá odpověď na stále se objevující spor o tom, je-li informatika vědní disciplínou nebo pouze technikou práce s prameny informací a stále silněji se kloní k pojetí informatiky jednak jako vědy, jednak praktické technologie [2, 4–5, 7–9, 12–13]. Zmíněné otázky se řešily také v rámci studijního výboru Mezinárodní federace pro informace a dokumentaci (FID) pro výzkum teoretických základů informací FID/RI, jehož byl Merta dlouhou řadu let aktivním členem a o jehož činnosti informoval v československém odborném tisku [150]; předsedou výboru byl ředitel Všešvazového ústavu vědeckých a technických informací (VINITI) prof. A. I. Michajlov, který také zajistil vydávání sborníků věnovaných těmto otázkám. Merta přispěl svými pracemi do několika těchto sborníků [4, 7, 9, 18, 20, 23, 93]. V téže době se také zabýval teoretickými otázkami informatiky spolu s M. Cigánikem v rozsáhlé práci uveřejněné ve sborníku *Česká bibliografie* [21]. Na zprávu o výsledcích informatického výzkumu v Československu [15] navázaly studie o informatice jako společenskovědní disciplíně [19, 21, 28], jejím vztahu k bibliografii [24] a vývojových trendech komunikace VTEI (poslední práce k této tematice [104]).

Nejaktivnějším údobím v Mertově činnosti v oblasti studia a výchovy informačních pracovníků i uživatelů VTEI a vědeckého a pedagogického působení na vysoké škole byla 70. léta a 1. polovina 80. let, kdy se iniciativně zapojil do činnosti tehdejší katedry knihovnictví a vědeckých informací FF UK jako její interní pracovník přednáškami a semináři z oblasti rešeršní teorie a techniky, ze základů vědní informatiky a vývojových trendů oboru. Účastnil se také doktorských zkoušek jako člen rigorózní komise a vystupoval jako oponent při obhajobách prací předkládaných pro získání vědeckých hodností.

Mertův nový program vzdělávání pracovníků a uživatelů vědeckých informací v Československu, který byl založen na dvou projektech realizovaných v letech 1968–1975 [35–37], vyšel i v polštině [32]. I když hlavní Mertovou doménou byla vysokoškolská oblast, věnoval se i informační výchově na středních školách [41], a to např. i praktickým příspěvkem o metodice informační práce zařazeným do středoškolské učebnice [66, 70]. Na svou dobu pozoruhodné je i doporučení vytvářet výzkumná a laboratorní pracoviště jako nezbytnou složku vysokoškolského učiliště v oblasti knihovní a informační vědy [44]. Velkou pozornost věnoval postgraduálnímu studiu; se spoluautory předložil přehled přednášené látky v dvouletém postgraduálním studiu na KVIK [30], později se objevila práce o pedagogickém postgraduálu pro přednášející informatiky ve školách a doškolovacích zařízeních [38], dále o systému postgraduálního studia na KVIK [43] a konečně se spoluautorkou J. Melichnovou připravil

koncepti a popsal zkušenosti s uvedeným druhem postgraduálního studia (1985) [45]. Výchovou a vzděláváním studentů i informačních pracovníků se Merta zabýval i v dalších pracích [33–34, 39–40, 42].

Zvláštní pozornost Merta věnoval vždy i otázkám terminologie oboru se snahou o její sjednocování, která je patrná již v příspěvku z roku 1961 [131 – k článku napsala polemickou recenzi H. Vodičková – R1] a vrcholí dvěma vydáními anglicko-českého oborového slovníku v letech 1988 a 1994 [132–133].

Bibliografie

A. Informační věda (sociální informatika)

1. MERTA, A. System analysis of scientific information in the field of basic research. In [*Proceedings of the American Documentation Institute*] Vol. 2. *Proceedings of the 1965 Congress; International Federation for Documentation*. Washington, D. C ; London : Spartan Books ; Macmillan, [1966].
2. [MERTA, A.]. Je informatika samostatnou vědeckou disciplínou, nebo pouze technikou práce s prameny informací? *Vědecké informace : zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1967, roč. 4, č. 2, s. 2–8.
3. MERTA, A. Myšlenkové směry v oblasti vědeckých informací. *Metodika a technika informací*, 1967, č. 8/9, s. 1–12.
4. MERTA, A. Informatika kak naučnaja disciplina. In *Teoretičeskoje problemy informatiki : sbornik statej*. Moskva : VINITI, 1968, s. 35–44.
5. MERTA, A. Je informatika vědeckou disciplínou, nebo pouze technikou práce s prameny informací? *Metodika a technika informací*, 1968, č. 9, s. 1–12.
6. MERTA, A. *Společenské aspekty komunikace odborných informací ve vědě*. Praha, 1968. 334 l. Kandidátská disertační práce. Fakulta sociálních věd a publicistiky UK v Praze.
7. MERTA, A. Informatics as a branch of science. In *Theoretical problems of informatics*. Moscow : VINITI, 1969, s. 32–40. FID 435.
8. MERTA, A. *Informatika a její místo ve vědě. Studie projektu L-1-09-1/1*. Praha : ÚVTEI, 1969. 21 s.
9. MERTA, A. Informatika kak naučnaja disciplina. In *Teoretičeskije problemy informatiki*. Moskva : VINITI, 1969, s. 35–44. FID 435.
10. MERTA, A. *Společenské aspekty komunikace odborných informací*. Praha : ÚVTEI, 1970. 209 s. Elektronická verze publikace: In PAPIK, R., SOUČEK, M., STÖCKLOVÁ, A. (eds.). *Informační studia a knihovnictví v elektronických textech I*. [CD-ROM]. Praha : Ústav informačních studií a knihovnictví, 2001.
11. MERTA, A. *A szakmai információcsere társadalmi vonatkozásai [Společenské aspekty komunikace odborných informací]*. Budapest : Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1971. 170 s.
12. MERTA, A. Informatika ako spoločenskovedná disciplína. In *Zborník z teoretického seminára o vzťahoch knihovníctva, bibliografie a informatiky, Banská Bystrica, 19. – 20. máj 1970*. Martin : Matica slovenská, 1971, s. 152–159.

13. MERTA, A. Informatika jako věda a praxe. *Československá informatika*, 1971, roč. 13, č. 2, s. 1–8.
 14. MERTA, A. Problém sprostředkovacích činitelů v komunikaci informací. In *Zborník z teoretických seminára o vzťahoch knihovníctva, bibliografie a informatiky, Banská Bystrica, 19. – 20. máj 1970*. Martin : Matica slovenská, 1971, s. 160–168.
 15. MERTA, A. Výsledky inforatického výzkumu v Československu. *Československá informatika*, 1971, č. 5, s. 13–27.
 16. MERTA, A. Az informatika mint tudományos diszciplína [Informatika jako vědní disciplína]. *Tudományos tájékoztató elmélete és gyakorlat*, 1972, č. 19, s. 24–31, 158, 167, 176.
 17. MERTA, A. Social aspects of the communication of cognitive information : English language summary of a book in the Czech language written by Dr. Augustin Merta, Scientific Secretary, Central Office for Scientific and Economic Information, Prague 1, Konviktska, Czechoslovakia. *Information Storage and Retrieval*, 1972, roč. 8, č. 4, s. 203–204.
 18. MERTA, A. Informal communication in science. In *Problems of information science*. Moscow : VINITI, 1973, s. 34–52. FID 478.
 19. MERTA, A. Informatika jako věda a praxe. *Metodický zpravodaj [UVTI]*, 1973, č. 1, s. 5–15.
 20. MERTA, A. Neformálnaja komunikacija v nauke. In *Problemy informatiky*. Moskva : VINITI, 1973, s. 37–57. FID 478.
 21. CIGÁNIK, M., MERTA, A. Vývoj k informatice jako vědě. In *Česká bibliografie. Sv. 11*. Praha : SPN, 1973, s. 251–321.
 22. MERTA, A. Die Einheit der Begriffe als Grundlage des konzeptionellen Aufbaus von internationalen Systemen der wissenschaftlichen und technischen Information. *Dokumentation, Information : Schriftenreihe des Instituts für Informationswissenschaft, Erfindungswesen und Recht der Technischen Hochschule Ilmenau*, 1974, č. 24, s. 17–30.
 23. MERTA, A. Informatics as a new branch of science and practice. In *Problems of information science*. Moscow : VINITI, 1975, s. 257–268. FID 530. Bratková [M3] uvádí jako: Informatics as a new branch of science, technology and praxis.
 24. MERTA, A. Vztah bibliografie k informatice. In *Česká bibliografie. Sv. 13*. 1976, s. 42–70.
 25. MERTA, A. Informační proces a uživatelé. In *Obsahová analýza dokumentu a syntetické zpracování informací : sborník přednášek ke specializovanému kursu pro informační pracovníky soustavy VTEI*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1980, s. 7–15.
 26. MERTA, A. Vědní informatika a automatizované informační systémy. In *Automatizované informační systémy ve VTEI a knihovníctví*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1980, s. 7–13.
 27. MERTA, A. Co očekává informatika od lingvistické vědy a praxe. In *Využití lingvistických přístupů v informatice*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1982, s. 12–19.
 28. MERTA, A. Teorie vědecké informace jako vědní disciplína. In *INFOS'84*. Bratislava : ZSKI, 1984, s. 75–85.
- ## B. Informační vzdělávání
29. MERTA, A. Školení pracovníků VI v ČSAV. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1964, roč. 1, č. 2, s. 1–4.
 30. MERTA, A. aj. *Dvouleté postgraduální studium na katedře knihovníctví a vědeckých informací [přehled přednášené látky]*. Praha : STK, 1969. 50 l.
 31. MERTA, A. Úvodem k tematickému číslu MTI o výchově informačních pracovníků. *Metodika a technika informací*, 1970, č. 3, s. 1–2.
 32. MERTA, A. Nowy program kształcenia pracowników i użytkowników informacji naukowej w Czechosłowacji. *Zagadnienia informacji naukowej*, 1972, č. 2, s. 25–38.
 33. MERTA, A. Vliv změny komunikačního modelu VTEI na výchovu informatiků v okruhu rekognoskativních informací. In *K základním otázkám výchovy knihovníků a informačních pracovníků*. Praha : Katedra knihovníctví a vědeckých informací FSVP UK, 1972, s. 111–113.
 34. MERTA, A. Educational consequences and conceptual basis of the contemporary state of knowledge in the field of information science in Czechoslovakia. In *Proceedings of the International Seminar on education in information science*. Budapest : OMKDK, 1974, s. 143–151.
 35. MERTA, A. *Projekt systému inforatické výchovy uživatelů VTEI v ČSSR : návrhová zpráva pro kolegia min. školství ČSR a SSR a pro závěrečnou oponenturu P 18–333–054*. Praha : Katedra knihovníctví a vědeckých informací FF UK, 1975. 63 s.
 36. MERTA, A. Československý systém výchovy uživatelů VTEI. *Československá informatika*, 1976, roč. 18, č. 12, s. 324–329. Přetištěno v: *Metodický zpravodaj knihoven Jihočeského kraje*, 1978, roč. 12, č. 1, příl.
 37. MERTA, A. Projekt systému inforatické výchovy v ČSSR. In *2. celoslovenská konferencia knižnic vysokých škôl*. Bratislava : Univerzitná knižnica, 1977, s. 67–84.
 38. MERTA, A. Pedagogický postgraduál pro přednášející informatiky na školách a v doškolovacích zařízeních. In *Pedagogické a didaktické metody v inforatickém vzdělávání: sborník ze semináře lektorů a specialistů VTEI 2. – 4. května 1977 v Karlových Varech*. Praha : ÚVTEI, 1978, s. 25–37.
 39. MERTA, A. Problemy i puti podgotovki potrebitelej naučnoj, techničeskoj i ekonomičeskoj informacii v ČSSR. *Voprosy informacionnoj teorii i praktiki*, 1978, č. 37, s. 89–101.
 40. MERTA, A. Realizace projektu inforatické výchovy vysokoškolských studentů. In ULBRICHOVÁ, M. (ed.). *Výchova studentů na vysokých školách k tvůrčí práci a využívání vědeckých a technických informací : sborník ze semináře konaného 22. září 1978 v Praze*. Praha : ÚVTEI, 1979, s. 8–21.
 41. MERTA, A. Inforatická výchova na středních školách v ČSSR. In *Výchova k využívání odborných informací : sborník ze semináře „Příprava k využívání odborných informací na středních školách“ konaného 29. října 1980 v Praze*. Praha : ÚVTEI, 1981, s. 35–39.
 42. CEJPEK, J., MERTA, A. Výchova odborníků pro automatizaci v knihovnách a informačních středis-

- cích. In *INFOS'81 : zborník z 11. informatického seminára konaného v dňoch 30. marca – 2. apríla 1981 v Starom Smokovci*. Bratislava : ZSKI, 1981, s. 148–161.
43. MERTA, A. Systém postgraduálního studia na katedře vědeckých informací a knihovnictví FF UK v Praze. In *Knihovna. Sv. 13*. Praha : SPN, 1983, s. 157–160.
44. MERTA, A. Výzkumné a laboratorní pracoviště jako nezbytná složka vysokoškolského učiliště v oblasti informační a knihovnické vědy. *Československá informatika*, 1983, roč. 25, č. 11, s. 321–322.
45. MERTA, A., MELICHNOVÁ, Jiřina. Koncepce a zkušenosti s postgraduálním studiem VTEI na katedře vědeckých informací a knihovnictví filozofické fakulty UK v Praze. *Československá informatika*, 1985, roč. 27, č. 6, s. 164–166.
- C. Uživatelské potřeby**
46. [MERTA, A.]. Srovnávací průzkum současných metod vědeckých informací v ústavech ČSAV. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1964, roč. 1, č. 1, s. 2–3.
47. MERTA, A. Problémy vědecké informace ČSAV. In *Praca informacyjna w placówce naukowej : materiały z Sympozjum pracowników informacji naukowej Polskiej Akademii Nauk i Czechoslowackiej Akademii Nauk = Informační činnost na vědeckých pracovištích : materiály ze symposia informačních pracovníků Polské akademie věd a Československé akademie věd. Świnoujście 25–28. V. 1966 r.* Warszawa : Ośrodek dokumentacji i informacji naukowej Polskiej akademii nauk, 1966, s. 150–179.
48. MERTA, A. Problémy mechanizace a automatizace vědeckých informací v základním výzkumu. In *Automatizace vědeckých a technických informací*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1967, s. 79–85.
49. MERTA, A. *Stav vědeckých informací na pracovištích Československé akademie věd. Interní studie*. Praha : SVVI–ČSAV, 1967. 68 s.
50. MERTA, A. Stav vědeckých informací na pracovištích ČSAV : (zpráva o průzkumu provedeném SVVI). *Vědecké informace : zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1967, roč. 4, č. 2, s. 5–16.
51. MERTA, A. *Zpráva o výsledcích experimentálního výzkumu informačních požadavků a potřeb na pracovištích ČSAV*. Praha : SVVI–ČSAV, 1967.
52. MERTA, A. *Rozvoj vědeckoinformační činnosti v ČSAV v letech 1961–1967. Interní studie*. Praha : ZK–ÚVI, 1968. 10 s.
53. MERTA, A. Význam výzkumu informačních požadavků a potřeb uživatelů pro budování účinných soustav VTI. *Metodika a technika informací*, 1968, č. 1/2, s. 3–23.
54. MERTA, A. Zpráva o výsledcích experimentálního výzkumu informačních požadavků a potřeb na pracovištích Československé akademie věd. In *Analýza informačních potřeb vědeckých pracovníků : materiály z 2. symposia informačních pracovníků Československé akademie věd a Polské akademie věd = Analiza potrzeb pracowników naukowego w zakresie uzyskiwania informacji naukowej : materiały z 2. sympozjum pracowników informacji naukowej Czechoslowackiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Nauk. Smolenice 23–26 X. 1967*. Praha : ZK ČSAV, 1968, s. 39–71.
55. *Dějiny a činnost ZK–ÚVI ČSAV*. Praha : ZK–ÚVI ČSAV, 1989. Podle tiráže se A. Merta podílel na zpracování historické části publikace.
- D. Vědecké, technické a ekonomické informace, informační systémy**
56. MERTA, A. *Teorie a praxe bibliografického zpravodajství (dokumentace)*. Min. strojírenství, 1953.
57. MERTA, A., SPIRIT, J. Správně vést závod znamená sledovat pokrok doma i za hranicemi. *Podniková organizace*, 1955, roč. 9, č. 3, s. 94–96.
58. MERTA, A. *Teorie a praxe bibliografického zpravodajství*. Praha : TOVÚS, 1955.
59. MERTA, A. Využívání technických a ekonomických informací je nedílnou součástí efektivního řízení. *Podniková organizace*, 1957, roč. 11, č. 9, s. 264–267.
60. PEKLO, Bohuslav, MERTA, A. *Zahranční instituce zabývající se řízením a organizací průmyslu*. Praha : Matice hornicko–hutnická, 1957. 129 s.
61. MERTA, A. Ako organizovať technické informácie v podnikoch. *Technické noviny*, 1958, roč. 6, č. 39, s. 8.
62. MERTA, A. Informovanost, předpokladem pokrokového řízení. *Dokumentační zpravodaj VÚZT [Výzkumný ústav zdravotnické techniky]*, 1958, roč. 3, č. 9, s. 1–5.
63. MERTA, A. Organizace technických informací v průmyslu zdravotnické techniky v SSSR. *Dokumentační zpravodaj VÚZT [Výzkumný ústav zdravotnické techniky]*, 1958, roč. 3, č. 7/8, s. 4–5.
64. MERTA, A. Problémy VTEI ve výrobních hospodářských jednotkách. In *Oblastní konference vedoucích útvarů technických a ekonomických informací podniků a ústavů strojírenských resortů : sborník materiálů Brno : Výzkumný ústav stavebních a keramických strojů*, 1959, s. 28–39.
65. MERTA, A. Problém informovanosti pracovníků výrobních hospodářských jednotek. *Jemná mechanika a optika*, 1959, roč. 4, č. 11, s. 369–373.
66. [MERTA, A.]. Technické informace (dokumentace). In CHOCHOLA, Karel a kol. *Stroje pro IV. ročník průmyslových škol strojnických*. Praha : SPN, 1959, s. 305–310.
67. MERTA, A. Činnost oborového střediska TEI ve výrobní hospodářské jednotce. *Technická knihovna*, 1960, č. 7, s. 123–131.
68. MERTA, A. Technickoekonomická příprava rozvoje. *Podniková organizace*, 1960, roč. 14, č. 5, s. 201–204.
69. MERTA, A. Technickoekonomická příprava rozvoje, hlavní úkol oborových středisek VTEI. *Metodika a technika informací*, 1960, č. 8, s. 3–29.
70. [MERTA, A.]. Technické informace (dokumentace). In CHOCHOLA, Karel a kol. *Stroje pro IV. ročník středních průmyslových škol strojnických*. 3. upr. (v SPN 2.) vyd. Praha : SPN, 1961, s. 285–290.
71. MERTA, A. Význam Dokumentačního zpravodaje Chirany Praha pro přípravu rozvoje zdravotnické techniky. *Dokumentační zpravodaj zdravotnické techniky*, 1961, č. 1/3, s. 4–6.
72. MERTA, A. *Zlepšovací návrh č. 11/61/ÚTEI (ÚTEI). Zajištění soustavy povinného informování.... [1961?]. [Neověřená citace].*

73. MERTA, A. Funkce VTEI v řídicí hospodářské činnosti. *Metodika a technika informací*, 1962, č. 8/9, s. 8–19.
74. MERTA, A. Problémy vědeckotechnických a ekonomických informací v průmyslu. In *Knihovna*. Sv. 3, Praha : SPN, 1962, s. 479–517. Redakce obdržela rukopis v říjnu 1959.
75. MERTA, A. Využívání informací v řídicí hospodářské práci. *Dokumentační zpravodaj zdravotnické techniky*, 1962, č. 2, s. 66–68.
76. MERTA, A. Patentová politika. *Dokumentační zpravodaj zdravotnické techniky*, 1963, č. 4, s. 209–213.
77. MERTA, A. Technickoekonomická příprava rozvoje v naší VHJ. *Dokumentační zpravodaj zdravotnické techniky*, 1963, č. 1, s. 1–6.
78. MERTA, A. Institute of Scientific Information nabízí dokumentaci na magnetických páskách. *Technická knihovna*, 1966, roč. 10, č. 11, s. 351–352.
79. MERTA, A. Výměna informací o plánovaném nebo probíhajícím výzkumu v USA. *Technická knihovna*, 1966, roč. 10, č. 8, s. 229–239.
80. MERTA, A. Czechoslovak organisation of scientific and technical organization. *Library World*, 1967, roč. 69, č. 807, s. 57–61.
81. MERTA, A. System analysis of scientific information in the field of basic research. In *Small meeting of Czechoslovak and British information specialists, Liblice, May 16–21 1966 : proceedings*. Prague : Centre for scientific, technical and economic information, 1967, s. 62–67.
82. MERTA, A. Metody a prostředky zpracování informací v r. 1980. *Metodika a technika informací*, 1968, č. 7/8, s. 6–14.
83. MERTA, A. Nové tematické zaměření časopisu Information Storage and Retrieval. *Technická knihovna*, 1968, roč. 12, č. 11, s. 349–351. Přetištěno v: *Metodika a technika informací*, 1969, č. 1, s. 57–59.
84. MERTA, A. Nové tematické zaměření časopisu Information Storage and Retrieval. *Bulletin technických a ekonomických informací*, 1968, č. 9, s. 22–25.
85. Anketa [o potřebách čs. bibliografie a úloze Bibliografického časopisu]. Přísp. Michal Potemra, Miroslav Nádvorník, A. Merta, K Ruttkayová, Kamil Groh, Josef Straka, Blahoslav Kovář, Jaroslav Kunc, Stanislav Štingl, Zdeněk Franc, Jan Helbich. *Bibliografický časopis*, 1969, roč. 2, č. 4, s. 160.
86. MERTA, A. National system of scientific, technical, and economic information in Czechoslovakia. In *Meždunarodnoje forum po informatike. Tom 1*. Moskva, 1969, s. 376–387.
87. MERTA, A. The significance of the 1968 IFIP Congress for scientific and technical information theory and practice. *Information Storage and Retrieval*, 1969, roč. 5, č. 2, s. 53–58.
88. MERTA, A. A system approach to the problems of building up international information institutions. In *Proceedings of the Study Committee of FID/RI*. Moscow : VINITI, 1970, s. 44–52. Bratková [M3] uvádí jako: A system approach to the problem of building up international information institutions. In *Proceedings of the meeting of the Study Committee of FID*, s. 44–53.
89. MERTA, A. Problems of creating the national mechanized information system in Czechoslovakia. In *formation Storage and Retrieval*, 1970, roč. 6, č. 1, s. 45–52.
90. KOFNOVEC, L., MERTA, A. Internacionalizační tendence na úseku VTEI. *Knížnice a vědecké informace*, 1971, roč. 3, č. 1, s. 1–13.
91. MERTA, A. Az állami tájékoztatási politika koncepciója Csehszlovákiában [Koncepce státní informační politiky v Československu]. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 1972, roč. 19, č. 4, s. 235–253.
92. MERTA, A. Problémy analýzy a projektování systému vědních informací. In *Systémová analýza knihovnice*. Bratislava : Zváz slovenských knihovníkov a informatikov, 1974, s. 5–57.
93. KÖNIGOVÁ, Marie, MERTA, A. Effectiveness of scientific and technical information systems. In *Problems of information science*. Moscow : VINITI, 1976, s. 14–36. FID 527.
94. MERTA, A. *Využití vědeckotechnických informací v tvůrčí práci*. Praha : Kabinet kreativity Institutu pro rozvoj a realizaci vynálezectví a zlepšovatelství ČVTS, 1976. 46 s.
95. MERTA, A. Funkce rekognoskativních informačních systémů v modelu vědeckého řízení. In *Analyticko-syntetické spracovanie VTEI pre riadiacu sféru*. Košice : Dom techniky, 1977, s. 33–51.
96. MERTA, A., KÖNIGOVÁ, M. Informační systémy ve vědecké práci. *Vesmír*, 1978, roč. 57, č. 3, s. 80–82.
97. MERTA, A. The impact of discipline oriented information systems upon the design of national and international systems of recognoscative information. [Referát na] *L'informatica giuridica al servizio del Paese. Congressi EUR 1–2–3 giugno 1978 Roma*. Roma : Carte Suprema di Cassazione, 1978, 13 s. Preprint.
98. [MERTA, A.]. Úvod do práce s informacemi. In *Úvod do inženýrství*. Praha : ČVUT, 1979, s. 65–74.
99. MERTA, A. Podíl rekognoskativních automatizovaných informačních systémů na zvyšování racionalizace řízení. In *Informačné systémy v modeli vedeckého riadenia*. Košice : Dom techniky, 1980, s. 27–38.
100. MERTA, A. [Potřeba systémového přístupu v překonávání informačních bariér ve vědě a technice]. In *Mechanized information transfer. 8th Cranfield conference. Book of abstracts. Cranfield, 21–24 July 1981*. Cranfield, Institute of Technology, 1981. [Neověřená citace].
101. MERTA, A. Interakce systémů osobní dokumentace se sítěmi VTEI a knihoven v 90. letech. In *Informatika 90. let*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1985, s. 24–31.
102. MERTA, A. Možnosti spolupráce JSK a VTEI. *Anketa. Čtenář*, 1985, roč. 37, č. 6, s. 191–192.
103. MERTA, A. Problémy výstavby systému vědeckých informací Univerzity Karlovy. *Knihovnictví a bibliografie*, 1985, č. 2, s. 17–30.
104. MERTA, A. Vývojové trendy komunikace VTEI. In *Aktuální otázky sdělování a využívání informací : sborník prací*. Praha : ÚVTEI, 1988, s. 5–39.

E. Vyhledávání informací, automatizace

105. MERTA, A. Rešeršní technika. *Metodika a technika informací*, 1961, č. 7, s. 29–46.
106. MERTA, A. Problémy metodiky a techniky rešerší. In *Sborník statí o organizaci a práci útvarů technic-*

- kých a ekonomických informací (TEI). Praha : STK, 1962, s. 178–233.
107. MERTA, A. Citační rejstřík jako účinný rešeršní nástroj. *Metodika a technika informací*, 1964, č. 11, s. 1–7.
 108. MERTA, A. Nebojme se počítačů : (zkušenosti s použitím počítače Gamma pro zpracování a selekci informací metodou koordinovaného heslování). *Metodika a technika informací*, 1964, roč. 6, č. 5, s. 11–26.
 109. MERTA, A. *Úvod do rešeršní teorie, metodiky a techniky : učební text*. Praha : Strojírenský institut, 1964. 76 s. Na obálce 1965.
 110. MERTA, A. Základní metody vyhledávání rešeršních informací. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1964, roč. 1, č. 2, s. 6–10.
 111. MERTA, A. Jak dále po moskevském sympoziu o mechanizaci VTI. *Technická knihovna*, 1965, č. 11, s. 321–330.
 112. MERTA, A., TOMAN, Jiří. INDORES – mechaniczna selekcja informacii. *Biuletyn Ośrodka dokumentacji i informacii naukowej P.A.N.*, 1966, č. 2, s. 19–38.
 113. MERTA, A., TOMAN, J. Systéma koordinatnogo inděksirovanija dlja obrabotki informacii s pomoščju superpozicionnyh perfokart s mnemotekničeskoj mnogorazmernoj notacijej. In *Kompleksnaja mehanizacija i avtomatizacija processov obrabotki, poiska, vydači i peredači na rasstojanie naučno–tečničeskoj informacii. Trudy simposiuma*. Moskva : VINITI, 1966, s. 258–271.
 114. MERTA, A., TOMAN, Jiří. INDORES – infomation, documentation and retrieval system. In *Small meeting of Czechoslovak and British information specialists, Liblice, May 16–21 1966 : proceedings*. Prague : Centre for scientific, technical and economic information, 1967, s. 156–158.
 115. MERTA, A., TOMAN, Jiří. INDORES – projekt čtyř metod mechanické selekce informací. *Metodika a technika informací*, 1967, č. 4, s. 1–17.
 116. MERTA, A. Ispolzovanije perfokart Aritma v kačestve nositelja dlja vvoda informacii v sistěme INDORES 4. In *Teoretičeskije i praktičeskije primenenija perforir. kart v rabote organov informacii, Varšava, 5–9 XII 1966 g. Dokl. (SEV)*. Varšava, 1967, s. 266–277.
 117. MERTA, A. A mechanized system of information retrieval in the field of information science. In SAMUELSON, K. (ed.). *Mechanized information storage, retrieval and dissemination : proceedings of the F.I.D./I.F.I.P. joint conference, Rome, June 14–17, 1967*. Amsterdam : North–Holland Publishing Company, 1968, s. 437–443.
 118. MERTA, A. INDORES 4 – a mechanized system of information retrieval in the field of information science. In FOSKETT, D. J., REUCK, R. de, COBLANS, H. (eds.). *Library systems and information services : proceedings of the second Anglo–Czech conference of information specialists [London, 1967]*. London : Crosby Lockwood, 1970, s. 103–106.
 119. MERTA, A., ŠTĚDRONSKIJ, V. Systéma issledovanija effektivnosti poiska. In *Primenenije universal'nyh vyčislitel'nyh mašin v rabote organov informacii*. Moskva : VINITI, 1970, s. 206–210.
 120. MERTA, A. Čtvrtá cranfieldská mezinárodní konference o automatizovaných systémech VTEI. *Československá informatika*, 1974, č. 2, s. 77–87.
 121. MERTA, A., VLASÁK, Rudolf. Problems and roles of magnetic tapes services within the concept of national automatized information networks of scientific technical information. *Information Processing and Management*, 1978, roč. 14, č. 6, s. 465–467.
 122. MERTA, A. *Téze přednášky Rešeršní teorie a technika [interní tisk]*. Praha : KVIK, 1978.
 123. MERTA, A. *Banky vědeckotechnických dat ; On-line rešeršní systémy*. Ostrava : Odvětvové středisko VTEI pro uhelný průmysl, 1980. 40 s.
 124. MERTA, A. Interpretace informací pro konkrétní potřeby uživatelů. In *Infomační systémy pro vyšší tvůrčí výkonnost ve strojírenském výzkum a vývoji. České Budějovice : Dům techniky ČSVTS*, 1980, s. 103–113.
 125. MERTA, A. On–line rešeršní služby revolučním zvratem ve filozofii rekognoskativních informačních systémů. In *Infos'80*. Bratislava : Alfa, 1980, s. 91–113.
- ## F. Selekční jazyky
126. MERTA, A. Nová desetinná soustava příznaků pro obor zdravotnické techniky. *Dokumentační zpravodaj zdravotnické techniky*, 1959, roč. 3, č. 5, s. 1–11.
 127. MERTA, A. *Třídění informací : [(metodická pomůcka pro pracovníky technických knihoven a pracovníky v útvech vědeckotechnických a ekonomických informací v průmyslových organizacích)]*. Praha : Knihovna vysokých škol technických – Ústřední technická knihovna, 1959. 259 s.
 128. TOMAN, J., MERTA, A. Faceted classification in the field of information science used in the Czechoslovak Academy of Sciences. In *Small meeting of Czechoslovak and British information specialists, Liblice, May 16–21 1966 : proceedings*. Prague : Centre for scientific, technical and economic information, 1967, s. 75–89.
 129. SECHSER, O., MERTA, A., MOJŽÍŠEK, J., TOMAN, J. *Studie metod stavby tezaurů*. Praha : ÚVTEI, 1967. 119 s. + příl.
 130. MERTA, A. Lingvistické úkoly v programu P–13. In *Lingvistické metody a automatizované informační systémy*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1986, s. 7–14.
- ## G. Terminologie
131. MERTA, A. Jednotný výklad hlavních pojmů používaných v oblasti VTEI. *Metodika a technika informací*, 1961, č. 5, s. 85–91.
 132. MERTA, A., MERTO VÁ, D. *Anglicko–český slovník informatiky*. 1. vyd. Praha : ÚVTEI, 1988. 215 s. ISBN 80-212-0000-6.
 133. MERTA, A., MERTO VÁ, D. *Anglicko–český slovník knihovnictví a informatiky = English–Czech dictionary of library and information science and practice*. 2. vyd. Praha : Leda, 1994. 176 s. ISBN 80-901664-2-3.
- ## H. Zprávy z odborných akcí, glosy
134. MERTA, A. VII. pracovní konference o rozvoji zdravotnické techniky. *Dokumentační zpravodaj zdravotnické techniky*, 1958, roč. 3, č. 11/12, s. 15–17.
 135. [MERTA, A.]. Navázání styků s informačními útvary zahraničních Akademii věd. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1964, roč. 1, č. 1, s. 3–4.

136. [MERTA, A.]. Publikace Metodického kabinetu STK. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1964, roč. 1, č. 1, s. 22–23.
137. [MERTA, A.]. Ztráty vzniklé nedostatečnou informační přípravou výzkumu. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1964, roč. 1, č. 2, s. 15.
138. MERTA, A. 1965 Kongres Mezinárodní dokumentační federace (FID). *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1965, roč. 2, č. 4, s. 1–4.
139. [MERTA, A.]. Co je ASLIB? *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1965, roč. 2, č. 1, s. 15–16.
140. MERTA, A. Druhá konference o kybernetice. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1965, roč. 2, č. 4, s. 18–20.
141. [MERTA, A.]. Chemical Engineering Thesaurus. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1965, roč. 2, č. 1, s. 21.
142. [MERTA, A.]. Počet vědeckých pracovníků v USA v období 1960–1961. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1965, roč. 2, č. 1, s. 14–15.
143. [MERTA, A.]. Strojový čas na počítači NE 503. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1965, roč. 2, č. 4, s. 22–23.
144. MERTA, A. Symposium o komplexní mechanizaci a automatizaci VI a výstava INFORGA 65 v Moskvě. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1965, roč. 2, č. 2, s. 2–4.
145. MERTA, A. Co přinesl 1965 FID kongres. *Metodika a technika informací*, 1966, č. 3/4, s. 20–45.
146. MERTA, A. Počítačový systém VI MEDLARS zaveden ve Velké Británii. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1966, roč. 3, č. 3, s. 15.
147. MERTA, A. Seminář o dosavadních zkušenostech a přípravě zavádění vyšších stupňů automatizace v čl. národním hospodářství. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1966, roč. 3, č. 1, s. 16–18.
148. MERTA, A. Několik dojmů z mezinárodní konference o automatizaci VTI konané v Praze 22.–24. 11. 1967. *Vědecké informace : zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1967, roč. 4, č. 2, s. 40–45.
149. MERTA, A. Seminář komise FID/ET k problémům výchovy v informatice ve Veszprém. *Československá informatika*, 1972, č. 11, s. 28–29.
150. MERTA, A. Stručná zpráva o zasedání komise FID pro teoretickou práci. *Československá informatika*, 1972, č. 11, s. 16–17.
151. MERTA, A. *Cestovní zpráva ... z pobytu ve Velké Británii ve dnech 15.–25.7. 1981*. Praha, [1981].

I. Personálie

152. MERTA, A. Jan Hlaváč sedmdesátníkem. *Technická knihovna*, 1973, roč. 17, č. 10, s. 293–294.
153. MERTA, A. Jaroslav Klika sedmdesátníkem. *Technická knihovna*, 1981, roč. 25, č. 1, s. 27–28.
154. MERTA, A. K sedmdesátinám Dr. Ivana Wiesenbergera, CSc. *Knihovnictví a bibliografie*, 1982, č. 5, s. 79–80.
155. MERTA, A. Pamětníci vzpomínají. *Československá informatika*, 1989, roč. 31, č. 1, s. 21–23.
156. MERTA, A. In memoriam docenta JUDr. Ivana Wiesenbergera, CSc. *Národní knihovna*, 1995, roč. 6, č. 5, s. 189.
157. JEDLIČKOVÁ, Petra, MERTA, A. Přiblížit výzkum potřebám praxe : rozhovor s Ing. Augustinem Mer-

tu, CSc. *Ikaros [online]*, 2001, č. 02 [cit. 2001–02–01]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.ikaros.cz/Clanek.asp?ID=200208240>>.

J. Recenze

158. [MERTA, A.]. Využívání technických informací. *Podniková organizace*, 1958, roč. 12, č. 5, s. 239–240. Rec. na: TOMAN, J. *Využívání technických informací : (metody dokumentační práce)*. Praha : SNTL, 1958.
159. MERTA, A. Několik poznámek k první československé knize o technické metodologii. *Podniková organizace*, 1963, roč. 17, č. 5, s. 239–240. Rec. na: BAČKOVSKÝ, K. *Od zlepšovacích návrhů k vynálezom*. Bratislava : Práca, 1962.
160. MERTA, A. První kniha o základech technické metodologie u nás. *Metodika a technika informací*, 1963, č. 3, s. 75–81. Rec. na: BAČKOVSKÝ, K. *Od zlepšovacích návrhů k vynálezom*. Bratislava : Práca, 1962.
161. [MERTA, A.]. Teorie a metodologie technického tvoření. *Jemná mechanika a optika*, 1963, roč. 8, č. 3, obálka, s. 2. Rec. na: BAČKOVSKÝ, K. *Od zlepšovacích návrhů k vynálezom*. Bratislava : Práca, 1962.
162. MERTA, A. Vysokoškolská skripta o VTEI. *Zpravodaj pro útvary vědeckých informací ČSAV*, 1964, roč. 1, č. 1, s. 21. Rec. na: M. Cigánik. *Sústava vědeckých, technických a ekonomických informací*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakl., 1964.
163. MERTA, A. Strojové vyhledávání dokumentů. *Československá informatika*, 1973, roč. 15, č. 10, s. 26–28. Rec. na: KRETSCHMER, F. *Maschinelles Nachweisen von Dokumenten*. Berlin, 1973.
164. MERTA, A. Analysis of information systems. Ivan Wiesenberger. Prague: Svoboda (in Czech), 1973, 270 pp. *Information Storage and Retrieval*, 1974, roč. 10, č. 9/10, s. 353–354.
165. MERTA, A. Maschinelles Nachweisen von Dokumenten. F. KROTSCHMER [sic!] [...], 1973, Berlin, VEB Verlag Technik [...]. *Information Storage and Retrieval*, 1974, roč. 10, č. 2, s. 81.
166. MERTA, A. Mathematics for information workers ; Statistics for information workers. *Information Storage and Retrieval*, 1974, roč. 10, č. 2, s. 81. Rec. na: *Matematika pro informační pracovníky*. Praha : ÚVTEI, 1972; *Statistika pro informační pracovníky*. Praha : ÚVTEI, 1973.
167. MERTA, A. Information Systems and Networks. Eleventh Annual Symposium, March 1974, (Edited by John Sherrod) [...] Greenwood Press, Westport, Conn., 1975 [...]. *Information Processing and Management*, 1976, roč. 12, č. 6, s. 387–388.
168. MERTA, A. Integrative mechanisms in literature growth. M. Kochen, Greenwood Press, Westport, Conn. 1974 [...]. *Information Processing and Management*, 1976, roč. 12, č. 6, s. 388.
169. MERTA, A. Tři publikace z oblasti informatiky. *Československá informatika*, 1976, roč. 18, č. 6, s. 178–181.
170. MERTA, A. Nový učební text o systémové analýze a modelování. *Československá informatika*, 1979, roč. 21, č. 2, s. 52–53. Rec. na: Königová, M. *Systémová analýza a modelování*. Praha : ÚVTEI, 1978.

171. MERTA, A. Personal documentation for professionals. V. Stibic, North Holland, Amsterdam (1980) [...]. *Information Processing and Management*, 1982, roč. 18, č. 4, s. 223.
172. MERTA, A. Základní trendy rozvoje informační společnosti. *Československá informatika*, 1982, roč. 24, č. 11, s. 316–319.
173. MERTA, A. Kodým, M.–Burgetová, J.–Švecová, M. Příručka pro uživatele vědeckých informací 3. Psychologické vědy. *Knihovnictví a bibliografie*, 1985, č. 1, s. 10–11.
174. MERTA, A. The manufacture of knowledge. An essay on the constructivist and contextual nature of science. K. D. Knorr-Cetina. Pergamon Press, Oxford, England. (1981). [...]. *Information Processing and Management*, 1985, roč. 21, č. 4, s. 363–364.
175. MERTA, A. The role of data in scientific progress: proceedings of the ninth international CODATA conference. P. S. Glaeser (ed.). North Holland, Amsterdam, New York, Oxford (1985) [...]. *Information Processing and Management*, 1986, roč. 22, č. 5, s. 434–435.
176. MERTA, A. Vášová, L. – Černá, M. Bibliopedagogika. *Technická knihovna*, 1988, roč. 32, č. 9, s. 282–284. Rec. na: VÁŠOVÁ, L., ČERNÁ, M. *Bibliopedagogika*. Praha, 1986.
177. MERTA, A. Příspěvek k úvahám o informační vědě. *Národní knihovna*, 1999, roč. 10, č. 5, s. 257–258. Rec. na: CEJPEK, J. *Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy*. Praha: Karolinum, 1998.
- R3. KOFNOVEC, L. Komunikace odborných informací. *Metodika a technika informací*, 1970, č. 9, s. 41–44. Rec. na: *Společenské aspekty komunikace odborných informací*.
- R4. GÁBOR, F. Problémy komunikácie informácií. *Knížnice a vedecké informácie*, 1970, č. 4, s. 175–177. Rec. na: *Společenské aspekty komunikace odborných informací*.
- R5. [Anglicko-český slovník informatiky]. *Zemědělská informatika*, 1990, roč. 29, č. 4, s. 168–169. Rec. na: *Anglicko-český slovník informatiky*. 1. vyd.
- R6. ŠKANDERA, Boris. Odborný cizojazyčný slovník informatiky. *Československá informatika*, 1990, roč. 32, č. 9, s. 272–273. Rec. na: *Anglicko-český slovník informatiky*. 1. vyd.
- R7. Příruční slovník informatiky. *Technická knihovna*, 1990, roč. 34, č. 7, s. 217. Rec. na: *Anglicko-český slovník informatiky*. 1. vyd.
- R8. CEJPEK, J. Přírůstek odborné lexikografie. *I'95*, 1995, roč. 37, č. 3, s. 82. Rec. na: *Anglicko-český slovník knihovnictví a informatiky = English-Czech dictionary of library and information science and practice*.

Komentovaná antologie textů Augustina Merty

Josef Schwarz

Úvod

Dílo Augustina Merty je dodnes inspirativní a v mnoha ohledech i aktuální, přestože od publikace nadpoloviční většiny Mertových prací uplynulo již více než 30 let. Čím to, že nás mohou oslovovat texty tak staré? Jistě je to dáno osobností autora, který dokázal své myšlenky precizně formulovat a vystihnout jádro věci, měl výjimečný přehled o aktuálních oborových trendech, viděl dál než většina jeho současníků a přitom se nebál kriticky poukazovat na dobové nedostatky a problémy. To však k tomu, aby odborný text po takové době nezastaral, nestačí. Mertovy texty zůstávají aktuálními právě i proto, že se řada odborných problémů a praktických nedostatků, které ve svých textech popisuje vždy velmi otevřeně a výstižně, příliš nezměnila, často pouze změnila jméno.

Tento krátký výběr z textů A. Merty má tedy nejen ukázat rozmanitost jejich námětů, ale také nabídnout (kritickou) reflexi myšlenek v nich obsažených, a to s více než čtvrtstoletým, v některých případech však až téměř půlstoletým odstupem.

Poznámka:

Komentář je uveden kurzívou, následuje vybraný text, na jehož konci je uvedena citace dokumentu, ze kterého text pochází. Původní pravopis textů je zachován, gramatické chyby a překlepy jsou odstraněny, nebo se na ně upozorňuje.

Antologie

Úloha oborového informačního střediska a systém VTEI

Již záhy poté, co A. Merta začal v roce 1949 pracovat v informačních a dokumentačních střediscích v různých

K. Práce o Augustinu Mertovi

- M1. KOPECKÝ, R. Ing. Augustin Merta šedesátníkem. *Československá informatika*, 1974, č. 11, s. 586–587.
- M2. KOVÁŘ, Blahoslav. K 65. narozeninám ing. Augustina Merty, CSc. *Knihovnictví a bibliografie*, 1980, roč. 9, č. 3, s. 50–51.
- M3. BRATKOVÁ, E. Personální bibliografie členů katedry vědeckých informací a knihovnictví FF UK v Praze. In *Knihovna. Sv. 13*. Praha: SPN, 1983, s. 177–236. Bibliografie A. Merty na s. 206–209.
- M4. KÁBRT, Jiří. Ing. Augustin Merta, CSc., sedmdesátníkem. *Knihovnictví a bibliografie*, 1984, č. 6, s. 104–106.
- M5. K významným životním jubileům. *Československá informatika*, 1985, roč. 27, č. 1, s. 24.
- M6. KÖNIGOVÁ, Marie. Augustin Merta letos slaví významné životní jubileum. *Národní knihovna*, 1999, roč. 10, č. 5, s. 256–257.
- M7. Merta, Augustin. In *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Sv. 5*. Praha: Diderot, 1999, s. 140. Též *Velký slovník naučný. Sv. 2*. Praha: Diderot, 1999, s. 900.
- M8. Životní jubileum Ing. Augustina Merty. *Informace: Knihovna Akademie věd České republiky*, 1999, č. 4, s. 45–46.

L. Recenze prací Augustina Merty

- R1. [VODIČKOVÁ, Hana]. Merta, Augustin. Jednotný výklad hlavních pojmů používaných v oblasti VTEI. *Knihovník*, 1962, č. 7, s. 214–216.
- R2. CEJPEK, J. Augustin Merta. Společenské aspekty komunikace odborných informací. Praha, ÚVTEI 1970. 209 s. *Bibliografický časopis*, 1970, č. 2/3, s. 121–124. Rec. na: *Společenské aspekty komunikace odborných informací*.

průmyslových podniků (viz kap. Augustin Merta – život a dílo), si začal uvědomovat důležitost informační činnosti pro efektivní organizaci práce v instituci. Toto své poznání na řadě míst později formuloval:

[...] průmyslový podnik nemůže ustrnout ve svém rozvojovém programu, neboť jeho výrobky by v několika letech zastaraly a přestaly by plnit svou společenskou funkci prostředku k neustálému zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujících. Jelikož jsme státem s velkým průmyslovým exportem, je třeba, aby naše výrobky dosahovaly světové úrovně. Jedním ze základních předpokladů splnění tohoto požadavku je ovšem plynulé, relativně úplné získávání a studium informací o stavu daného oboru ve všech vyspělých státech. Množství těchto informací je dnes tak obrovské [...], že se ukázalo naprosto nutné vytvořit speciální informační útvary, které mají zajistit vedoucím a ostatním rozvojovým pracovníkům systematické zjišťování, zpracování a využití informací, neboť na tyto práce by sami nikdy časově nestačili. Vždyť i tam, kde informační útvar pracuje dobře, zabírá rozvojovým pracovníkům studium a zhodnocení dodaných informací 30 – 60 % jejich času.

[...]

Je rovněž známo, že celá řada schopných vedoucích, kterým nezbývá na studium informací čas v závodě, nastavuje pracovní dobu o 3 – 4 hodiny denně doma, neboť ví, že bez informací jejich kvalita řízení a odborné rovně upadá. A zde jsme u rozporu dnešních vedoucích: 'Nestudují informace, protože nemám čas a nemám čas, protože nejsem dostatečně informován'.

Proto bylo nezbytné vybudovat střediska TEI, která by měla předpoklady pro usměrnění řídicí a rozvojové činnosti výrobních a výzkumných organizací do oblasti technicky a hospodářsky nejvýhodnější. Bohužel řada našich vedoucích a rozvojových pracovníků si tyto souvislosti neuvědomuje a proto zajištění informovanosti řádně vybudovanými středisky a referáty TEI nevěnuje náležitou pozornost. Středisko poddimenzované, s nekvalifikovanými pracovníky a bez náležitého vybavení (zejména rozmnožovacími a kopírovacími prostředky) pak plní pouze část svých úkolů, na škodu závodu i celého národního hospodářství.

MERTA, A. Technickoekonomická příprava rozvoje, hlavní úkol oborových středisek VTEI. *Metodika a technika informací*, 1960, č. 8, s. 4–5

Ve druhé ukázce přistupuje A. Merta k problému poněkud jinak, ale hlavní myšlenky jsou obdobné. V závěrečné pasáži si také povšimněme zmínky o dobovém stavu systému VTEI:

Předpokladem permanentního sledování, dohánění a předhánění nejvyspělejších světových podniků daného oboru je dobrá organizace získávání a vyhodnocování informací, neboť proces technického rozvoje je vlastně trvalým nastavováním původních technických nápadů a jejich technologické realizace k tomu, co bylo světovou vědou a technikou až dosud vytvořeno. Tam, kde informace o dosavadním stavu oboru nejsou v rozvojové činnosti uvažovány, zvyšuje se nebezpečí opakovaného čili zbytečného výzkumu a vývoje, nepřihlížíme-li k rizikům patentoprávním. Z hospodářského hlediska je tato činnost mrháním veřejnými prostředky finančními i materiálními a příkladem neekonomičtosti s časem nekvalifikovanějších pracovníků.

Proto je jedním z důležitých úkolů řídicích pracovníků neustálé srovnávání vlastních výrobků a jejich technologie s nejvyspělejšími konkurenty (případně spolupracujícími závody v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci) ve vyspělých průmyslových státech. [...] ...míra úplnosti informací o situaci vlastní a situaci s mírou odbornosti a pohotovosti v určování vlastních nedostatků nebo výhod vůči ostatním průmyslovým konkurentům je jedním z důležitých momentů účinného řízení na úrovni výrobní-hospodářské jednotky a samozřejmě též na úrovních vyšších i nižších.[...] Je třeba konstatovat, že vedoucí pracovníci na všech stupních chápou již dnes důležitost informovanosti vlastní a svých podřízených pro úspěšné řízení technické politiky jim svěřených jednotek. Máme již normy pro organizaci a metodiku činnosti informačních útvarů všech stupňů. Zbývá však nejdůležitější, proměnit slibné představy v činy. To je sice úkol značně obtížný jak pro řídicí pracovníky, tak i pro pracovníky útvarů TEI, avšak úkol, jehož splnění znamená reálné možnosti dalšího rozkvetu našeho průmyslu.

MERTA, A. Problém informovanosti pracovníků výrobních hospodářských jednotek. *Jemná mechanika a optika*, 1959, roč. 4, č. 11, s. 369–370, 373

O tři roky později se však zdá, že „slibné představy“ v činy převedeny nebyly a Merta proto dobový stav hodnotí velice kriticky:

Podrobíme-li situaci v zajišťování informovanosti pracovníků v ČSSR objektivní kritice, zjistíme, že není utěšená. Příčiny nedostatku jsou jak u řídicích pracovníků tak u pracovníků v tvarech VTEI.

Spočívají hlavně

- v nedostatečně prozkoumaných a propracovaných metodách informační činnosti pro řídicí pracovníky;
- v podceňování metody informační přípravy rozhodnutí u značné části řídicích pracovníků;
- důsledkem nedostatku uvedeného v předchozím bodě je nevyhovující personální a materiální vybudování středisek a referátů VTEI i centrálních informačních institucí;
- v nedostatečné kvalifikaci informačních inženýrů a techniků, způsobené nezajištěním řádné výuky těchto specialistů ve školských a resortních výchovných institucích;
- v nedostatečné a mnohde žádné koordinaci činnosti informačních pracovišť v rámci VHJ, resortů, celostátním, případně v rámci RVHP

MERTA, A. Funkce VTEI v řídicí hospodářské činnosti. *Metodika a technika informací*, 1962, č. 8/9, s. 19

O rok později se Merta k situaci v systému VTEI opět vrací, aby předložil svou představu o jeho efektivním fungování. Základem soustavy musí být především vzdělání informační specialisté:

[...] informační činnost (VTEI) není pouhou registrací, uchováváním a lineárním poskytováním žádaných informací, neboť v koloběhu informací „člověk–společnost–člověk“ dochází jak v regulující tak v operativní složce (vědecké nebo výrobní) k přehodnocení a využití (transfor-

mování) v paměti zachycených informací. K optimálnímu využití informací potřebuje informační odborník z povolání i používatel informací mít jasno v teorii a metodice příslušné oblasti řízení (regulace) nebo operativní činnosti vědecké či výrobní. Nejasnost v teorii vědeckého řízení a vědeckotechnické metodologii se totiž nutně nepříznivě odráží i v metodice VTEI. Proto ještě dnes vidíme i v nejvyspělejších útvarech VTEI tolik prakticismu a samoučelnosti.

Aby se i VTEI postavily na pevnou teoretickou a metodickou základnu, musí mít informační odborníci vyhovující znalosti z obou oblastí, pro něž hlavně pracují, tj. z metodologie vědeckého řízení a metodologie vědecké a technické tvůrčí činnosti. K této poslední počítáme též vědeckou organizaci výrobního procesu

MERTA, A. První kniha o základech technické metodologie u nás. *Metodika a technika informací*, 1963, č. 3, s. 76

Bez zajímavosti také není ani Mertovo hodnocení vztahu mezi knihovnictvím, resp. bibliografií, a oblastí VTEI. Merta zpočátku vidí slibné možnosti v jejich spolupráci:

Je jisto, že VTEI těží bohatě z výtěžků své starší sestry, knihovně, že bez dobré bibliografie a bibliografických [sic!] znalostí nemůže být dobře vypracována rešerše (průzkum), avšak to všechno jsou fakta druhotná. Jádem problému VTEI zůstává požadavek zajistit všemi cestami informovanost příslušných pracovníků, nutnou pro efektivní řízení na všech stupních a pro řešení rozvojových, výrobních i ekonomických otázek v průmyslu. [...]

Knihovnická a bibliografická základna VTEI obstarává, eviduje a bibliograficky popisuje a třídí *zdroje informací*. Studijní technik, který je nositelem činnosti VTEI[,] pracuje s *informacemi*, které třídí, srovnává, vyvozuje závěry a celkové i dílčí výsledky své práce předává k využití příslušnému řídicímu nebo rozvojovému pracovníkovi. V této informační a studijní činnosti jsou zdroje jako takové otázkou druhotnou[,] i když mají pro komplex VTEI podstatnou důležitost.

Proto tam, kde vládne naprostá shoda mezi studijním technikem a knihovníkem [...], může být dosaženo na obou stranách dobrých výsledků.

MERTA, A. Problémy vědeckotechnických a ekonomických informací v průmyslu. In *Knihovna*. Sv. 3. Praha : SPN, 1962, s. 480-481

Později však hodnotí – zejména z teoretických pozic – bibliografii jako ustrnulou a málo funkční součást informační činnosti:

Současná, byť i metodicky a technologicky dobře zpracovaná teorie bibliografické činnosti postrádá funkční skloubení s teorií komunikace, teorií systémů a zejména teorií informačních systémů a s teoretickou informatikou vůbec. Chybí funkční vazba na sociální epistemologii.

Ve své metodice [bibliografie] většinou ustrnula na základních typech extenzivních bibliografií a nepropočítala celou pyramidu bibliografických prací, začínaje zezdola vyčerpávající bibliografií, přes adresní selektivní bibliografii a hodnotící sumarizaci rozvoje v daných oborech za určité období až k informačním průzkumům jako

podkladům pro rozhodování o strategii výzkumu, vývoje a výroby v dané oblasti. [...]

Jsem si plně vědom neoprávněnosti kritiky pokud jde o klasifikaci a metodiky základních kvalitativních stupňů bibliografických prací, avšak postrádám zdůraznění funkce dnešní bibliografie a informatiky vůbec jako nástroje socializace vědy, výroby a řízení nejen v systémech techniky s její vědeckou základnou, ale ve všech ostatních sociálních aktivitách. Tato výtka míří i k těm informatikům, kteří zdůrazňují a studují pouze technologické a automatizační problémy sběru, ukládání, selekce a distribuce informací, nepřehlížejících k faktu, že tvorba a směna informací je jevem po výtce sociálním a že tedy každý informační (knihovnicko-bibliografický) systém pracuje pro a v rámci svého širšího sociálního systému, který jako soubor mimosystémových faktorů zpětnovazebně mohutně ovlivňuje jeho informatické chování v daném společenském okolí.

MERTA, A. Vztah bibliografie k informatice. In *Česká bibliografie*. Sv. 13. 1976, s. 67-68

Merta si ovšem uvědomuje, že oddělení bibliografie, resp. knihovnictví a informační činnosti je do značné míry umělé a že je žádoucí překonání tohoto stavu:

... [termín] "library and information science" ukazuje na rozumné spojení problému komunikace VTEI s jejich nezbytným knihovnickým (fondovým) zázemím. To ovšem neznamená, že by i v USA nebyly terminologické rozpory mezi jednotlivými školami a autory, propagujícími názvy "information science", "library science", "informatics", atd. Profese knihovníka má v zahraničí mnohem vyšší společenský status a vědecké knihovny jsou dnes nositelem teoretického i praktického řešení výstavby automatizovaných systémů VTEI a jejich sítí, jako i systémů a sítí veřejných knihoven na všech úrovních. Domnívám se, že v ČSSR dosud dožívá anachronismus v rozdělování na knihovníky jako nositele osvětových úkolů, jež jsou obviňováni (někdy právem) ze staromilství v používaných metodách a zařízeních, a informatiky jako nositele automatizačních snah v přenosu odborných informací. V poslední době dochází ke zvýšení spolupráce obou legislativně oddělených soustav.

MERTA, A. Výzkumné a laboratorní pracoviště jako nezbytná složka vysokoškolského učiliště v oblasti informační a knihovnické vědy. *Československá informatika*, 1983, roč. 25, č. 11, s. 322

Teoretické základy informační vědy

Kromě vzdělaných a zkušených pracovníků je pro rozvoj oboru potřeba něco více; něco velmi obtížného, přesto nutného: teorie. Tento požadavek A. Merta vyjadřuje již v úvodu ke své monografii Třídění informací z r. 1959:

[...] dnes široce rozvětvená informační praxe postrádá pevných teoretických základů. Již pouhý pokus o přesnější popis a výklad hlavních pojmů jako jsou „dokumentace, dokument, rešerše, záznam“ a pod., znamená úpornou práci. Bylo třeba zamyslet se nad celým komplexem činností, které jsou zahrnovány pod pojem vědeckotechnických a ekonomických informací, ujistit si, co je společné a co rozdílné mezi dokumentační a bibliografickou

metodou, hledat historické kořeny vzniku dokumentace z technického knihovnictví a poukázat, čím je nutno doplnit staré dokumentační metody, aby se staly nástrojem zvyšování efektivity řízení a výroby.

[...]

Vzhledem k tomu, že teorie a ucelená metodika informační činnosti jsou obojí v plenkách, nebo lépe řečeno neexistují, použil jsem jediné možné metody – porovnat vlastní desetileté zkušenosti ve strojírenství se zkušenostmi ostatních informačních odborníků domácích i zahraničních a pokusit se odvodit ze stejných nebo podobných názorů určité závěry.

MERTA, A. *Třídění informací : [(metodická pomůcka pro pracovníky technických knihoven a pracovníky v útvarch vědeckotechnických a ekonomických informací v průmyslových organizacích)]*. Praha : Knihovna vysokých škol technických - Ústřední technická knihovna, 1959, s. 1-2

K přesnějšímu vymezení teorie a vědy, která by ji rozvíjela, se A. Merta vrací až v roce 1967, kdy se objevují jeho první články o informatice jako nové vědní disciplíně:

V zahraničí a zčásti i u nás je ve vědeckých kruzích jasno, že zákonitá nezbytnost oboustranného, zpětno-uzávnutelného oběhu informací mezi jejich tvůrci a uživateli má nejen svou často živelnou praxi, ale též teorii. Pravda – tato teorie je dosud v samých začátcích a její tvůrci se snaží o jasné vymezení pozorovaných objektů a pracovních metod, o určení jejího místa v dnešním systému vědy a stanovení vztahů k hraničním oborům. Sám název disciplíny není dosud ve světě ani u nás jednotný. Autor se osobně přiklání k návrhu skupiny vědeckých pracovníků VINITI, která doporučuje název „informatika“.

U nás se používá označení informatistika (Cigánik) nebo teorie vědecké informace, sémantická teorie informace apod. V anglosaských zemích se vžilo označení information science. Všichni teoretici se však shodují v tom, že jde o společenskovědní obor polydisciplinárního charakteru s úzkými vztahy k filosofii, logice, psychologii, sociologii, matematice, kybernetice, lingvistice a sémantice. Rovněž elektronika a jiné technické obory, zabývající se vývojem a výrobou informačních strojů a zařízení, vykonávají značný vliv na informatiku.

Z objektů, které jsou předmětem zkoumání v informatice, jsou zatím nejlépe objasněny prameny informací, tj. hmotné nositele informací. Sám elementární pojem informace ve smyslu informatiky však dosud čeká na přesnou definici, i když se o ni řada autorů, zejména v SSSR, pokusila [...].

[...] ...informace (pramen informace) může mít několik hodnot: **faktovou, popisnou nebo motivační**. Zatímco první dvě lze na základě analýzy primárního pramene abstrahovat a v redukované podobě uložit pod adresami pořádacích znaků v paměti informační soustavy, motivační hodnotu přisuzuje informaci každý uživatel sám, a to se značnou růzností a dočasnou platností. Tuto diferenciaci nutno mít na paměti při stanovení úkolů každého konkrétního informačního systému, neboť domněnka, že informační útvar bude schopen objektivně zachycovat též motivační hodnotu jednotlivých pramenů informačního fondu, musí skončit diskreditací útvaru VI [vědeckých informací] a jeho pracovníků.

MERTA, A. Myšlenkové směry v oblasti vědeckých informací. *Metodika a technika informací*, 1967, č. 8/9, s. 3-4

Potřeba teorie rozhodně není samoúčelná: kromě toho, že pomáhá řešit metodologické a praktické problémy budování a rozvoje informačních systémů, měla by mít i zcela přímý dopad na koncové uživatele ohrožené informační neurózou či naopak informační deprivací (povšimněme si také, že Merta v roce 1967 mluví o filtračních agentech, které nazývá inspirativním termínem „děliče“):

...v lidské společnosti uzrál velmi vážný problém: jak zbavit dnešního člověka traumatu, způsobeného nezvládnutelnými informacemi, jimž je každodenně vystaven téměř každý jedinec.

Jak známo, oba extrémní stavy, informační deprivace a informační přetížení, vedou ke kolapsu osobnosti. Dnešní společnost je zahlcována takovým množstvím informací, potřebných k vykonávání jakéhokoliv povolání i k využití volného času, že se v něm doslova utápí a začíná se objevovat kuriózní jev relativní ignorance z nadbytku informací. Tuto situaci znají zejména vyšší řídicí pracovníci, u nichž vědomí existence a potřeby zaregistrování nezvládnutelného množství informací, nutných pro rozhodování a řízení, vede často k těžkým neurotickým stavům a onemocněním. Tento jev začíná hrát v posledních desetiletích vážnou úlohu zejména ve vědě a technice. Všeobecně se zde hovoří o „informační explozi“ nebo „informační krizi z nadbytku nezpracovatelných relevantních informací“.

Důsledky tohoto nežádoucího stavu znamenají pro lidstvo miliardové ztráty ve zbytečně vyplývané tvůrčí a řídicí kapacitě vědců a rozvojových i produkčních pracovníků. Je jasné, že východisko nutno hledat v nasazení optimálních filtrů, které by bez omezení tvůrčí svobody přisunovaly adresním skupinám příjemců pouze informace relevantní. Aby tyto „děliče“ informací pracovaly společensky prospěšně, je třeba dokonale znát a analyzovat vznik a toky informací v jednotlivých informačních okruzích tak, aby pro danou společenskou skupinu v daném prostorovém a časovém vymezení bylo možno vytvořit a realizovat nejučinnější modely informačních systémů. Jelikož žádný z dosavadních vědních oborů nebyl schopen řešit tento složitý problém jako nedělitelný celek, začala se v posledním desetiletí formovat nová vědní disciplína „teoretická informatika“ [...].

MERTA, A. Myšlenkové směry v oblasti vědeckých informací. *Metodika a technika informací*, 1967, č. 8/9, s. 1-2

Ona nová vědní disciplína by však neměla být ledajaká. Podle Merty by měla mít tyto charakteristiky:

Chce-li informatika a její nadřazená disciplína, „obecná věda o informacích“ vstoupit do systému vědy jako její nová samostatná větev, musí být schopna odpovědět kladně na tyto požadavky:

1. poskytnout soubor teoretických a metodologických poznatků aplikovaných přímo na oblast vzniku a transferu informací,
2. stanovit obecné principy charakteristické pro informační sféru a být schopna aplikovat tyto principy na řadu problémů,
3. vypracovat měřítko pro kvantifikaci proměnných v informační oblasti,

4. mít k dispozici nástroje, techniky a výzkumné metody pro řešení informačních problémů
5. být schopna provádět v oblasti informační komunikace experimenty s reprodukovatelnými výsledky,
6. být reprezentována skupinou osob se společným zájmem, pracujících na problémech podobné povahy, vztahujících se k informatice.

MERTA, A. Informatika jako věda a praxe. *Metodický zpravodaj [UVTI]*, 1973, č. 1, s. 5–6

A i když vlastně není zcela jasná povaha oné disciplíny, její potřeba je neoddiskutovatelná:

Kedysi [v roce 1968 – pozn. JS] bol som napísal v Metodike a technike informácií článok: 'Je informatika vednou disciplínou alebo púhou technikou práce s informáciami' [5]. Aj keď ešte dnes nevieme bezozbytku dokázať, že je vedou, vieme, že je určite teóriou. Najpravdepodobnejšie se nám tu rodí nová vedná disciplína, ktorá má, pochopiteľne svoju aplikáciu jako ju má medicína. Preto existuje aj naša užitá informatika a používa určité techniky. Avšak hoci by sme na tieto otázky nevedeli spoľahlivo odpovedať, faktom vždy ostane, že tu existuje spoločenský jav, ktorý má veľmi vážne dôsledky a zasahuje všetky oblasti ľudskej činnosti.

MERTA, A. Problém sprostředkovacích činitelov v komunikácii informácií. In *Zborník z teoretického seminára o vzťahoch knihovníctva, bibliografie a informatiky, Banská Bystrica, 19.–20. máj 1970*. Martin : Matica slovenská, 1971, s. 167–168

Informační pracovník a jeho vzdělávání

Jak již bylo zmíněno výše, nezbytným základem rozvoje oboru jsou kvalifikovaní lidé, kteří se musí umět vyrovnat se zvyšujícími se nároky na absolventa profese:

V důsledku nezbytného mechanizování a automatizování celého komplexu VTI dochází k podstatné změně profesionálního profilu informačního specialisty. Mimo odborných a jazykových znalostí se po něm vyžaduje schopnost vypracování a realizace projektu mechanizovaných soustav VTI pro dané odvětví, obor nebo specializaci. Tento úkol předpokládá vyřešení obtížné otázky vytvoření informačního jazyka pro danou oblast a účelovou algoritmicizaci zpracovacích a rešeršních operací. Obě povolání „informačního vědce“ a „informačního inženýra“ se tím stávají příkladem nového typu vysokoškoláků syntetického charakteru určených pro řešení taktickostrategických úkolů v dané vědecké nebo technické oblasti. Jak získat zájemece o studium a práci v tomto náročném a dnes většinou nevděčném oboru, jak zajistit dobrou přípravu těchto specialistů normálním vysokoškolským studiem a postgraduálním doškolením absolventů všech vysokých škol – zůstává zatím celosvětově otevřeným problémem. [...] Domníváme se, že obojí formy, tj. atestační postgraduály i řádné vysokoškolské studium mají své oprávnění.

MERTA, A. Jak dále po moskevském symposiu o mechanizaci VTI. *Technická knihovna*, 1965, č. 11, s. 329

V rozporu s aktuálními potřebami však Merta viděl možnosti dobové vzdělávací soustavy jako velmi omezené:

Současné knihovnické a informační výukové programy na vysokých a středních školách u nás i v zahraničí nevyhovují dostatečně úkolům, před kterými dnes stojí informatik nebo knihovník, který má prostředkovat efektivní komunikaci nové nebo retrospektivní informace mezi jejich tvůrci a uživateli. Humanisticky vzdělaní knihovníci a informatici stojí často bezradně před nezbytností vybudovat kybernetický systém odborných informací na různých úrovních od národní bibliografie po úzce specializované systémy jednotlivých disciplín vědy nebo techniky. Nutnost využití kybernetických strojů vyžaduje algoritmicizaci hlavních částí informačního procesu. Splnit tento úkol ovšem předpokládá patřičné znalosti matematiky, statistiky, teorie informace, matematické lingvistiky atd. Nezbytnost systémového přístupu k analýze a projektování počítačových soustav VTEI ovšem vyžaduje znalost metod sociologických a sociálně psychologických. Práce se stroji výpočetní, telekomunikační a reprografické techniky předpokládá určité technické a programátorské znalosti.

[...]

Ukazuje se nezbytnost vybudování samostatného, polydisciplinárního, syntetického oboru, jehož výsledky bude využívat celá věda, technika i ostatní složky společenské činnosti lidstva. Z hlediska pedagogického vzniká požadavek nových specialistů-informatiků, mezi něž patří i obě základní větve knihovníků. Při pokusech o přesný profesní popis informatika dochází k značným rozdílům nejen u nás, ale v celém světě. Zpřesnění vymezení oboru i profese si ještě vyžádá mnoho usilovné práce.

MERTA, A. Úvodem k tematickému číslu MTI o výchově informačních pracovníků. *Metodika a technika informací*, 1970, č. 3, s. 1-2

To Merta vedlo k tomu, aby sám navrhl, jak by měla nová podoba profese a studia vypadat:

Především by mělo dojít k podstatné změně toho, co je nazýváno informatickým jádrem studia. Výběr předmětů by měl vycházet nejen z požadavků znalostí nutných pro zajišťování technologie transferu VTEI, tedy z informačního systému VTEI v užším slova smyslu, ale i znalostí o konstrukci a chování informatického systému v širším slova smyslu [podtrhl AM], tj. otázek vzniku a oběhu pramenných elementů informačního fondu na vstupu a vlivu množiny uživatelů VTEI na výstupu systému. [...]

Splnění této podmínky znamená poskytnout studentovi oboru informatiky poměrně slušné znalosti psychologických, sociálně psychologických a sociologických metod a podrobné znalosti z hraničních oborů informatické psychologie a sociologie, bez nichž nemůže účinně analyzovat a popsat informatické prostředí, v němž informační systém VTEI jakéhokoliv druhu a úrovně hraje specifickou roli.

MERTA, A. Vliv změny komunikačního modelu VTEI na výchovu informatiků v okruhu rekognoskativních informací. In *K základním otázkám výchovy knihovníků a informačních pracovníků*. Praha : Katedra knihovnictví a vědeckých informací FSVP UK, 1972, s. 111-113

Otázka informačního vzdělávání byla později řešena komplexně v rámci státního úkolu v letech 1971–1975 (viz

kap. Augustin Merta – život a dílo). *O poznacích získaných v rámci projektu Merta mj. píše:*

Cílem ... státního úkolu [informatické výchovy žáků a studentů všech škol a mimoškolní informatické výchovy absolventů] bylo 'připravit současnou a zejména nastupující generaci pro život v rozvinuté socialistické společnosti v podmínkách nadcházející vědeckotechnické revoluce z hlediska tvorby, rozšiřování a zejména využívání odborných informací při rozhodování v řídicích, tvůrčích, produkčních a jiných společensky důležitých procesech.'

Konkretizace tohoto cíle vyústuje do pragmatických úkolů:

- modernizace a zvýšení efektivity výchovně výukového procesu na školách všech cyklů, vytvoření takových návyků a zručností v práci s informacemi u všech učitelů a žáků, které vzdělávanému subjektu umožní zvládnout během studia téměř exponenciální růst nových poznatků ve všech vědních, technických a ostatních oborech.
 - změna dosavadní výukové metody všech předmětů tak, aby již samo zadání studijních úkolů nutilo žáky či studenty využívat vedle učebnic též dalších pramenů VTEI, uložených ve školních i mimoškolních knihovnách nebo informačních střediscích v regionu školy
 - zvýšení efektivity činnosti absolventů středních a vysokých škol v kterékoliv profesní funkci tím, že budou schopni získat ke každému důležitému rozhodnutí buď sami, nebo pomocí informačních institucí optimální množství relevantních informací
- Tohoto cíle [...] má být dosaženo dvěma formami:
1. **školskou výchovou** jako součástí základního, středního a vysokoškolského vzdělání
 2. **mimoškolní výchovou** [...] jednotně metodicky řízenou [...] a realizovanou příslušnými institucemi pro mimoškolní výchovu [...] [zvýraznil AM]

MERTA, A. Československý systém výchovy uživatelů VTEI. *Československá informatika*, 1976, roč. 18, č. 12, s. 324

Informační vzdělávání a s ním i informační gramotnost uživatelů však nikdy komplexně vyřešeny nebyly. Už krátce po ukončení výše zmíněného projektu Merta konstatuje nedostatečnou implementaci většiny zásad a postupů, které byly v rámci projektu vymezeny:

Realizace informatické výchovy vysokoškoláků není uspokojivá. Na některých „informaticky“ pokrokových fakultách se sice do osnov předmětů „Úvod do studia...“ nebo „Metodologie tvůrčí práce“ apod. dostalo informatice několik hodin, avšak toto suplování nemůže nahradit systémově podložený přístup [...].

[...]

...ani fakt, že projektant [=A. Merta – pozn. JS] připravil pro MŠ návrh metodických směrnic pro zavedení informatiky na všech vysokých školách, nepřispěl v dostatečné míře k úspěšnější realizaci projektu. Nastala poněkud kuriózní situace, kdy obě realizátorská ministerstva i většina rektorů se staví k projektu kladně, avšak důsledky tohoto přístupu se ve složitě strukturované řízení a organizace vysokého školství projevují nepříliš uspokojivě.

Projektant se proto jako poradce realizátorů přiklonil k druhé variantě řešení, která upouští od požadavku sa-

mostatného předmětu a zahrnuje informatiku jako organickou součást všeobecných předmětů jako jsou Úvody do studia, Metodologie tvůrčí práce a na učitelských zaměřeních Obecná pedagogika apod.

Ovšem jako při řešení ostatních naléhavých úkolů ve školství velmi mnoho záleží na postoji vedoucích pracovníků školství a rektorů a děkanů jednotlivých vysokých škol.

Lze proto s radostí konstatovat, že na některých fakultách byly zavedeny informatické přednášky nebo semináře a že se díky nadšení a kvalifikaci přednášejících těší značné pozornosti studentů.

MERTA, A. Realizace projektu informatické výchovy vysokoškolských studentů. In ULBRICHOVÁ, M. (ed.). *Výchova studentů na vysokých školách k tvůrčí práci a využívání vědeckých a technických informací : sborník ze semináře konaného 22. září 1978 v Praze*. Praha : ÚVTEI, 1979, s. 19-20

Situace nebyla lepší ani po několika letech, i když se mj. začaly rýsovat alespoň určité možnosti spolupráce odpovědných institucí:

... Sepětí čisté, co nejhlubší teorie s pragmatizací výuky, zaměřené na laboratorní výcvik v používání moderní výpočetní a transferové techniky, se nám jeví [...] jako zcela nezbytné pro plnění úkolů ukládaných současnou společností. [...] Nástup takovéto cesty [v českém prostředí] brání nedostatečné materiální i personální vybavení všech tří vysokých škol. Domnívám se, že vedoucí všech tří kateder by měli nastoupit energičtější cestu k nápravě, ovšem s plnou podporou jejich nadřízených orgánů. Spolupráce, potvrzená dohodou pražské katedry VIK a ÚVTEI a s SK ČSR, nabízí možnost využití jejich zařízení a jejich specialistů jako externích učitelů až do doby, kdy budou i uvedená pedagogická pracoviště v oblasti vědeckých informací a knihovnictví vybavena vlastními laboratořemi.

MERTA, A. Výzkumné a laboratorní pracoviště jako nezbytná složka vysokoškolského učiliště v oblasti informační a knihovnické vědy. *Československá informatika*, 1983, roč. 25, č. 11, s. 322

Problém, který přetrvává dodnes, je i dostatek kvalifikovaných učitelů na školách různých stupňů:

Nositeli informatizace výuky jsou především učitelé, kteří ovšem dnes o moderní informatice a principech informační přípravy rozhodování sami mnoho nevědí. Je proto nutné, aby ve výukových programech všech vysokých škol učitelského zaměření byla zahrnuta informatika (vědní) jako jeden ze stěžejních předmětů všeobecné pedagogicko-didaktické přípravy.[...]

Jestliže budeme mít informaticky myslící a pracující učitele na středních a základních školách, pak bude možno očekávat, že povedou i své žáky z přesvědčení a nikoliv „z musu“ ke kvalifikovanému využívání odborných informací.

MERTA, A. Informatická výchova na středních školách v ČSSR. In *Výchova k využívání odborných informací : sborník ze semináře „Příprava k využívání odborných informací na středních školách“ konaného 29. října 1980 v Praze*. Praha : ÚVTEI, 1981, s. 36-37

Po letech, v r. 1989, hodnotí A. Merta tuto část svých odborných snah velmi skepticky:

K velkým zklamáním patří fakt, že z mnou vypracovaného a úspěšně odoponovaného projektu systému informatické výchovy uživatelů [...] bylo po třinácti letech realizováno jen velmi málo, i když byl dalšími autory v různých expertizách využíván.

MERTA, A. Pamětníci vzpomínají. *Československá informatika*, 1989, roč. 31, č. 1, s. 23

Informační technologie jako nezbytný, nikoliv však postačující základ informační činnosti

Kromě rozvoje teoretických základů oboru a lidských zdrojů si A. Merta uvědomoval, že moderní informační služby nemohou existovat bez technického zázemí, na což jako jeden z prvních upozorňoval již v roce 1964:

Jediným řešením rozporu mezi množstvím existujících informací a možností spotřebitelů dostat se k jejich optimálnímu množství je vytvoření soustav mechanizovaného a později automatického zpracování, výběru a sdělování informací. Není daleko doba, kdy budou běžně na trhu samostatné počítače, překladové a samoučící stroje s dostatečně velkými paměťovými prvky. Mnohem obtížnější však je připravit pro tyto stroje příslušný informační jazyk a jeho algoritmizaci jak pro zpracovací, tak využívací operace. Tyto otázky se usilovně snaží řešit současná matematická lingvistika spolu se sémantikou, matematickou logikou, matematikou, kybernetikou a elektronikou. Současné výsledky nejsou dosud na patřičné výši. Názory na uspokojivé řešení se velmi rychle mění [...]. V ČSSR jsme bohužel na tomto poli, mimo dílčí oblast strojového překladu a tím spojených otázek lingvisticko-matematických, značně zaostali, neboť popravdě nutno přiznat, že nemáme dosud jediné vědecké pracoviště v ČSAV ani na universitách, které by se těmito problémy v celé šíři zabývalo.

[...]

[...] jediným řešením vážného problému zpracování informací v kterémkoliv oboru je přechod od tradičních metod k mechanizovaným a automatizovaným způsobům. Bude přitom nutno řešit velký komplex složitých otázek organizace a řízení duševní práce jednotlivců i společenských celků v řadě oblastí činnosti lidské společnosti. Málo vědeckých a řídicích pracovníků si však dosud uvědomuje, že nové metody organizace směny informací mezi jednotlivcem a společností povedou k hlubokým psychologickým a sociologickým změnám v oblasti řídicí činnosti.

MERTA, A. Nebojme se počítačů : (zkušenosti s použitím počítače Gamma pro zpracování a selekci informací metodou koordinovaného heslování). *Metodika a technika informací*, 1964, roč. 6, č. 5, s. 12-13, 24-25

Merta své předpoklady vzápětí začal testovat v praxi při experimentech se systémem INDORES (INformační DOkumentačně-REšeršní Soustava – projekt srovnával čtyři druhy „mechanické“ selekce informací – průhledové štítky, okrajové děrné štítky, děrnostítkové stroje a počítač), kdy si ověřil, že technické nástroje mohou sloužit pouze jako podpora pro práci kvalifikovaných pracovníků:

V dosavadní fázi komplexního projektu INDORES byly získány tyto zkušenosti:

- více než na strojích záleží na intelektuální úrovni návrhu informační soustavy, tj. vyjasnění cílů a volbě vhodných metod zajišťujících dosažení předpokládaných rešeršních výsledků
- důležité je důkladné propracování pořadací soustavy VTI, která musí být schopná zodpovědět i složité rešeršní dotazy všech kategorií spotřebitelů informací
- při tvorbě dokumentačního jazyka projektu nutno věnovat plnou pozornost nejen jeho lexikální, ale i syntaktické (gramatické) stránce
- při indexaci je nutno uvažovat všechna předpokládaná rešeršní hlediska, podle nichž může být dokument zpětně požadován
- pokud bude funkci prostředníka mezi dokumentem a strojem a mezi tazatelem a strojem plnit člověk (informační specialista), nutno věnovat hloubkové analýze a indexaci dokumentů optimální čas
- indexaci musí provádět odborník z oboru VTI
- [...]

MERTA, A., TOMAN, Jiří. INDORES - projekt čtyř metod mechanické selekce informací. *Metodika a technika informací*, 1967, č. 4, s. 16-17

Později, když se v zahraničí začaly vyvíjet online (dialogové) informační systémy, podobné typy experimentů, alespoň zpočátku, nebylo z technických důvodů možné provádět:

Škoda, že u nás nemáme dosud za sebou ani primitivní experimentální fázi s on-line systémy, což je dáno nedostatkem nezbytných terminálů a spojového zajištění v dnešní, ale zejména budoucí spojové kapacitě v ČSSR. Nicméně je třeba tuto techniku a metody strojového ukládání, selekce a distribuce VTEI i u nás pečlivě studovat a zařadit do výzkumného programu P 18.

MERTA, A. Čtvrtá cranfieldská mezinárodní konference o automatizovaných systémech VTEI. *Československá informatika*, 1974, č. 2, s. 87

Merta si důležitost online služeb plně uvědomoval, viděl však také nedostatky, které bránily jejich plně funkčnímu rozvoji v českých podmínkách (situace zmíněná v posledním odstavci se v podstatě začíná pomalu měnit až dnes, s rozvojem virtuálních referenčních služeb):

Motto: Dialogové, interaktivní informační systémy budou nejvýraznějším rysem informační revoluce v nadcházejícím věku informací.

[...]

Dosavadní dávkové off-line rešeršní služby nejsou většinou schopny podřídit svou selekční technologii časových potřebám tazatele, ačkoliv je to především on, kdo určuje společenskou užitečnost kteréhokoliv informačního systému.

Teprve vyrobením terminálů schopných vstupovat do bází dat bez ohledu na prostorovou vzdálenost mezi nimi a ústředním počítačem, resp. jím ovládanými bázemi bibliografických anebo faktografických dat splnilo sen uživatelů a rešeršérů – okamžitého odpovězení rešeršního dotazu. Kombinace SDI systému s OLRT (on-line-real-time) zodpovídáním retrospektivních dotazů je dnes charakteristickým rysem moderního systému VI/VTEI.

[...]

Značným nedostatkem [v českém prostředí], který často anuluje rychlost poskytování bibliografických rešeršů[,] je neschopnost soustavy poskytovat v reálném čase kopie plných textů pertinentních pramenů. Tím jsou bržděny všechny další formy využití stavových informací všemi skupinami uživatelů.

MERTA, A. On-line rešeršní služby revolučním zvratem ve filozofii rekognoskativních informačních systémů. In *Infos'80*. Bratislava : Alfa, 1980, s. 91-93, 97

Po překonání technických překážek však není vyhráno, zvláště v socialistickém Československu. Body 2 a 3 však platí plně a beze změny i v současnosti:

Díky postupnému zavádění výpočetní, spojové a rozhodovací techniky v čs. soustavě VTEI, dosahuje dnes potenciální fond vědeckých a technických poznatků v ČSSR okolo 60 miliónů bibliografických záznamů, dostupných prostřednictvím databázového centra ÚVTEI-ÚTZ a terminálové sítě v nespřaženém (off-line), ale stále více i ve spráženém (online) režimu. Využití těchto možností u koncových uživatelů je však relativně nízké, a to zejména vzhledem k „antiinformačnímu syndromu“ vyvolanému u řídicích a tvůrčích pracovníků:

1. neúčinným mechanismem řízení a plánování VTR, který dosud nevyvíjí dostatečný tlak a kontrolu kvality informační přípravy rozhodování v jednotlivých etapách tvůrčí činnosti a její realizace ve výrobní a ekonomické sféře národního hospodářství;
2. nízkou informační gramotností, tj. znalostmi a dovednostmi práce s odbornými informacemi ve všech skupinách uživatelů, získanou již během školní přípravy a dále prohlubovanou v profesní praxi;
3. nedostatečnou úrovní propagace a referenčních služeb, poskytujících informace o konkrétních knihovnických a informačních službách.

MERTA, A. Vývojové trendy komunikace VTEI. In *Aktuální otázky sdělování a využívání informací : sborník prací*. Praha : ÚVTEI, 1988, s. 8

Poselství

Tento stručný výbor uzavíráme optimistickým poselstvím Augustina Merty, které ani po 15 letech neztratilo nic ze své aktuálnosti a naléhavosti:

...vzkaz a přání naší mladé generaci informatiků a knihovníků: Vybrali jste si obor perspektivní pro nastávající „věk informací“. Zvládnutí teoretických a pragmatických základů profese informatika je ovšem náročné, a má-li se tento obor stát nejen vaším povoláním, ale doslova posláním, vyžaduje to mimořádný zájem nejen během studia, ale v celém vašem produktivním věku. Informatika je jedním z moderních oborů, integrujících poznatky celé řady vědních disciplín, jejichž rozvoj bude neustále ovlivňovat vaši specializaci. To znamená celoživotní vzdělávání formálními i neformálními cestami. K tomu, abyste se rychle a úspěšně stali odborníky, nutně potřebujete styk s ostatními „informaticky vyvinutými“ zeměmi, neboť ani sebepilnější studium literatury nenahradí poznatky a zkušenosti získané pobytem v kvalitních informačních institucích a osobními kontakty s tamními kole-

gy. Bez studijních pobytů a praxí a bez účasti na mezinárodních kongresech, konferencích a seminářích se jen obtížně propracujete do „invisible college“ našeho oboru. A proto vám přeji, abyste si v co největší míře tyto možnosti pílí a talentem vybojovali.

MERTA, A. Pamětníci vzpomínají. *Československá informatika*, 1989, roč. 31, č. 1, s. 23

Výbor z recenzí prací Augustina Merty

Závěrem připojujeme výbor z recenzí některých publikací A. Merty, který má za cíl přiblížit, jak Mertovo dílo hodnotili jeho současníci.

MERTA, A. Společenské aspekty komunikace odborných informací. Praha : ÚVTEI, 1970. 209 s.

Hlavní zásluhou recenzované práce je skutečnost, že autor ukázal charakter, předmět, používané metody, celkovou koncepci i praktickou aplikaci informatiky jako nově se konstituující vědní disciplíny. Mertova práce přispěje jistě podstatnou měrou k posílení argumentace o nutnosti i formálního přijetí nového vědního oboru a ukazuje těm, kteří dosud pochybovali o oprávněnosti tohoto požadavku, průřez výzkumným úsilím věnovaným u nás i v zahraničí oboru informatiky.

KOFNOVEC, L. Komunikace odborných informací. *Metodika a technika informací*, 1970, č. 9, s. 44

Skladebně tvoří dílo, které autor původně předložil jako kandidátskou práci[,] poněkud nesourodý celek. Tato nesourodost nemusela být závadou v kandidátské práci, je únosná i ve formě tohoto vydání, které autor nazval experimentálním studijním textem. Definitivní knižní vydání, které autor připravuje [nikdy nevyšlo – pozn. JS], by však vyžadovalo vydat dílo nejméně jako dvě publikace.

[...]

Nejcennější částí díla jsou kapitoly o informační komunikaci ve vědě a technice. Využívá svých bohatých zkušeností i své erudice, autor propracovává to, co ve svých komunikačních teoriích zpracovala řada zahraničních autorů. [...] Mertův osobitý tvůrčí přístup spočívá v tom, že na základě obecnějších poznatků o společenské komunikaci rozebírá specifickou komunikaci odborných informací ve vědě a poukazuje na její některé aspekty: sociálně psychologické, sociologické a filosofické.

[...]

Část Mertovy práce, jíž se autor pokusil dát širší teoretické zarámování tím, že učinil pokus o konstituování informatiky a jejího místa ve vědě, je sice velmi záslužná, nicméně však také značně diskusní a v některých svých partiích problematická. [...] Uvedení vědní disciplíny do souvislosti s jinými vědními obory, její zatřídění do systému věd, jak se o to Merta pokouší, tvoří pouze část úkolu konstituovat novou vědní disciplínu. K jejímu plnému ustavení by však bylo potřeba stanovit její vnitřní systém, definovat nejen samotnou disciplínu, ale její základní pojmy, určit její specifické metody atd.

Diskusní zůstává především otázka předmětu informatiky. Musíme vyjít z toho, že informatika dnes stejně jako mnoho jiných tvořících se vědních disciplín, nepřed-

stavuje homogenní teorii a pravděpodobně jí dlouho ještě nebude.

[...]

Závěrem lze shrnout, že Mertova práce je neobyčejně podnětná a cenná zejména svou analýzou společenské komunikace ve vědě. V úsilí o konstituování informatiky jako vědního, studijního a profesního oboru znamená podstatný krok.

CEJPEK, J. Augustin Merta. Společenské aspekty komunikace odborných informací. Praha, ÚVTEI 1970. 209 s. *Bibliografický časopis*, 1970, č. 2/3, s. 121-124.

...byla [to] právě práce A. Merty: Společenské aspekty komunikace odborných informací [...], která sehrála u nás mimořádnou úlohu v úsilí o „polidštění“ informatiky. Autor v ní pojímal informatiku jako syntetickou vědní disciplínu sociálně vědní povahy, a tím ji přiblížil na Západě prosazované informační vědě.

CEJPEK, J. Přírůstek odborné lexikografie. / '95, 1995, roč. 37, č. 3, s. 82.

MERTA, A., MERTO VÁ, D. *Anglicko-český slovník informatiky*. 1. vyd. Praha : ÚVTEI, 1988. 215 s.

Když vidí recenzent mezi zpracovateli publikace, kterou má podrobit kritickému rozboru, tak reprezentativní obsazení, jako je tomu v tomto případě, ztrácí chuť do práce. Jmenovaní jsou totiž pověstní bezpříkladně profesionálním postojem k práci [a] nelze očekávat, že by jejich „sítěm“ pošel jakýkoliv omyl, nepřesnost či nedůslednost. Svoji šanci zde může mít jen hnidopich. Navíc berou kritickému recenzentovi vítr z plachet samotní autoři hutnou předmlouvou, v níž vysvětlují, proč byl slovník sestaven takto a ne jinak a jaké hranice si zvolili pro stále ještě vágně vymezený obor „informatika“. Autoři berou tento obor v socioinformačním pojetí a vedle tradičních informatických oborů „východního ritu“ (VTEI, bibliografie, knihovnictví a nauka o knize) a tradičních informatických oborů „západního ritu“ (výpočetní a sdělovací technika) zahrnuli termíny i z oborů méně tradičních (reprografie, knihařství, polygrafie a vydavatelství) i z oborů hraničních (sociologie, psychologie, jazykověda, logika, sémiotika, matematika, kybernetika, statistika a ekonomika).

Příruční slovník informatiky. *Technická knihovna*, 1990, roč. 34, č. 7, s. 217.

FSVP UK	Fakulta sociálních věd a publicistiky Univerzity Karlovy
IFIP	International Federation for Information Processing (Mezinárodní federace pro zpracování informací)
INDORES	INformační DOKumentačně-REšeršní Soustava
INIS	International Nuclear Information System (Mezinárodní systém nukleárních informací)
ISI	Institute for Scientific Information
JSK	Jednotná soustava knihoven
KVIK FF UK	Katedra vědeckých informací a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy
MCVTI	Mezinárodní centrum vědeckých a technických informací
MTI	Metodika a technika informací
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SDI	Selective dissemination of information (výběrové šíření informací)
SNTL	Státní nakladatelství technické literatury
SPN	Státní pedagogické nakladatelství
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SVVI	Středisko pro vynálezy a vědecké informace ČSAV
TEI	technické a ekonomické informace
TOVÚS	Technicko-organizační výzkumný ústav strojírenský
UNISIST	Universal system for information in science and technology (Univerzální informační systém pro vědu a techniku)
UVTI	Ústav vědeckých a technických informací
VHJ	výrobně-hospodářská jednotka
VI	vědecké informace
VIK	vědecké informace a knihovnictví
VINITI	Vserossijskij institut naučnoj i techničeskoj informacii (Všeruský institut vědeckých a technických informací); do r. 1990 Vsesojuznyj institut naučnoj i techničeskoj informacii (Všesvazový ústav vědeckých a technických informací)
VTEI	vědecké, technické a ekonomické informace
VTI	vědecké a technické informace
VTR	vědecko-technický rozvoj
VUT	Vysoké učení technické (Brno)
VÚZT	Výzkumný ústav zdravotnické techniky
ZSKI	Zváz slovenských knihovníkov a informatikov

Seznam zkratk

CA	Chemical Abstracts
ČSAV	Československá akademie věd
FF UK	Filozofická fakulty Univerzity Karlovy
FID	International Federation for Information and Documentation (Mezinárodní federace pro informace a dokumentaci)
FID/ET	FID/Education and Training Committee
FID/RI	FID/Study Committee Research on Theoretical Basis of Information